

Eckermann Rozhovory s Goethem

Poslední dobou jsem mistrem z Výmaru opravdu posedlý. Má to svoje různé důvody, ale to není právě nejpodstatnější. Každopádně někdy v roce 1824, to už měl mistr 75 let, kdy k němu začal doházet jistý Eckermann, který ve Výmaru zůstal až do Goethovy smrti, který pro něho pracoval a nám zachytil poměrně živě mistra v deníkových záznamech.

Mimo jiné Goethe po roce 1824 již nenavštívil ani žádné české lázně. V

Divadelní hra-Goethe a Bolzano

Jak známo, Goethe nikdy Prahu nenavštívil, ačkoli měl nejednu příležitost a v Čechách, resp. Českých lázních pobýval často. Tato skutečnost nám ovšem nemůže zabránit v mírném pozměnění historických faktů. Myslím si, že v Praze žil muž, který by mohl Goetha přimět k cestě do sídelního města království a tak se stalo, že na podzim roku 1826 došlo k rozhovoru mezi básníkem a katolickým knězem a to v Praze v domě Bolzanů v Celetné ulici, kde Goethe strávil den a noc a poté pokračoval dále ve své cestě přes Karlovy Vary a Cheb domů do Výmaru.

Bolzanova pracovna v jeho otcovském domě, připozdívá se a za okny se spustil déšť.

Bolzano

Tak se konečně potkáváme vážený pane, jsem tomu rád, že jste neodmítnul můj dopis a přijal mé pozvání a věřte mi, že je mi stydno, že právě vy jste musel učinit onen první vstřícný krok, neboť má nemoc mi poslední dobou nedovoluje delší cesty.

Goethe

Ale proboha doktore, vůbec se neomlouvejte. Vždyť jsem měl již tolikrát navštívit toto zvláštní město a vy jste nakonec proměnil mé sny ve skutek. Bez vás bych sem nikdy nezavítal, nejsem v Praze jako nějaký zvědavý anglický cestovatel a již vůbec neprahnu po nějakých úmorných procházkách po těch úzkých středověkých ulicích. Těch jsem si ve svém rodném Frankfurtu užil více než dost. Prosím vás jaký neduh vás to sužuje, vždyť vypadáte velmi dobře a nepozoruji na vás stopy nějaké nemoci.

Bolzano

Pravdu povědic jedná se spíše o soužení duše než o nějaký zásadní neduh. Teď je sice moje občanská situace přece jenom o něco lepší než před nedávnem, ale nebudu vás přece zatěžovat svými soukromými obtížemi, ačkoli mám tušení, že vás o mě moji i vaši přátelé přece jenom cosi prozradili a vám, který se pohybuje a pohyboval ve sférách moci a vlivu, přece nemusím vysvětlovat jakým nebezpečstvím se člověk právě tam vystavuje a to hůř, je-li člověk knězem, který má opravdovou víru a snaží se navzdory zkostnatělým poměrům o zpřístupnění pokladu víry mladým a nezkušeným duším, jež může obvyklý postup pouze odradit a uvést do pokušení odpadlictví.

Goethe

Jistě ano, postavení muže ve vyšší společnosti není nepodobno králíkovi zírajícího do hypnotického pohledu hladového hada. Mohl bych vám vyprávět ledacos ze svého života, co by vám možná přece jenom trochu zlepšilo náladu, neboť byste z těchto příhod usoudil, že ani já jsem nebyl ušetřen různých protivenství, ale pravda nestála proti mně nikdy místní kněžská hierarchie, tak jako tomu bylo ve vašem případě.

Bolzano

Ale prosím, již se konečně posadte. Tady prosím a myslím si, že by nám slza dobrého červeného nemohla uškodit. Jak říká můj bratr, víno je nejlepší lék zejména pro usouzenou duši, a ovšem ta jej musí užívat v rozumné míře.

Goethe

Tak je tomu ostatně se vším. Jakmile člověk překročí míru, žene se do záhuby, ale jsou přece jenom okamžiky, kdy to musí učinit, jako třeba při tvorbě.

Bolzano

Ano, prosím tady je víno. Ano někdy se mi to stává při mé práci, že najednou zapomenu na celý svět. Úplně se mu ztratím z dosahu a potom se ovšem také nemohu

na druhý den divit, že padám vysílením a únavou, když jsem pro ty své ideje zapomněl na spánek a dokonce také na snídani, ale to se nám snad nestane, že bychom kvůli nějakým řečem zapomněli třeba na večeri.

Goethe

Víte co, večeri nechme večeri. Dovolím se vás optat na premonstráty v Teplé. Znáte tamějšího opata?

Bolzano

Opata Reichtenbergera znám pouze z doslechu, ale naopak také z pouhého doslechu vím, že je to velice otevřený a vzdělaný muž, který svému řádu nemůže než prospět, ačkoli mám pocit, že ne jeden z jeho spolubratří to vnímá přímo opačně. A pochopitelně také vím o jejich krásné knihovně.

Goethe

Ano, tamější knihovna je hotový skvost a také díky ní a díky rozhovorům s milým opatem jsem se o vás dozvěděl a to zejména o vašich pozoruhodných úvahách o množstvích. Víte, mě jsou vlastně takové abstrakce poměrně vzdáleny, neboť jsem mužem přítomné chvíle a tohoto světa, ale nemohu se nikdy ubránit zaslouženému obdivu v případech vykazujících takovou míru originality a génia jaké nalézám ve vašich úvahách a jedna věc mne v nich úplně ohromila. Ta samozřejmost s jakou vy hovoříte o nekonečnu. Jakob y byste dokázal celé nekonečno strčit do kapsy se vším všudy a bezzbytku. Takový krok vyžaduje velikou odvahu a velikou obrazotvornost.

Bolzano

Ale vůbec to není tak dramatické jak to líčíte. Stačí vám k tomu obyčejná víra v Boha a věru, že není úplně od věci věříte-li spíše v římsko – katolického Boha než v toho Lutherského. Víím o čem mluvím a vůbec se vás tím nechci dotknout a také víím, že vás takové rozlišování nemůže urazit a já také nemám proti protestantům jakožto božím dětem žádné námitky. Je velice důležité, jak vnímáte Boží přístup ke světu. Ano je to doslova životně důležité. Pokud ho vnímáte jako vzdáleného nemilosrdného zákonodárce, potom se k němu ve svých myšlenkách vlastně ani nemůžete přiblížit, protože již svým postojem jste si k němu zamezil přístup. Pokud ho ovšem vnímáte tak jak ho vnímali třeba naši předci tady v Čechách ještě poměrně nedávno, získáváte vůči němu úplně jiný přístup. Samozřejmě, není možné, že ho navštívíte jako někoho při nějaké návštěvě jak to dnes chodí. Posezení, víno, koláče a popřípadě také trochu tabáku a nevázaného povídání. Stále tam je veliká vzdálenost, ale je vám přeci jenom daleko blíže než je tomu v prvním případě. A pokud máte Boha v srdci jste u něho jako doma, ale zdůrazňuji jako doma, ale ne v županu a fajfkou mezi zuby. Potom si můžete klást otázky, co vše Bůh zmůže a může a tady najednou konečně přicházíte také do říše krásné matematiky. Vždyť v Bohu je přeci vše. Vy, já i ten župan a ta představa o županu a o Bohu jakožto rozšafnému hospodáři s plnovousem, pochopitelně bílým.

Goethe

Nechci vám zastírat svůj odstup od veškerého zpátečnictví a všemožných pověr, ačkoli víra pochopitelně je něco zcela odlišného od pověry a také ve svém srdci chovám

naději, že tam někde na výsostech přeci jenom někdo je a bez této naděje stal by se ze mne čistokrevný zoufalec. Ale upřímně řečeno matematiku jsem si s kněžími a teology příliš nespojoval, i když není pochyb o tom, že právě jezuité vychovali nejednoho zdatného vědce. Ale nechme jezuitu jezuitům tak jako večer večeři. Mám vůči těm všem abstraktnostem nejednu výhradu, zejména tvrdí-li nám někteří Angličané, že za vším máme hledat pouze několik základních rovnic a tím je to pro ně vše hotovo a pochopitelně si nelámou hlavu, že ze svého Boha dělají jakéhosi mechanika, což ovšem ani zdaleka není váš případ, alespoň podle toho jak jsem tomu porozuměl z výkladu premonstráta Ignátia a také z vašich úvah uveřejněných v Philosophie der Matematik a již samotný název onoho váženého a učeného berlínského vědeckého měsíčníku napovídá ledacos o vašem přístupu k této vznešené vědě. Vy jste pane, prostě matematický filosof a zároveň velice skromný matematik, který si nechce přiznat z převeliké pokory svoji velikost. Nu nepřijel jsem za vámi, abych vám nějak pochleboval a dělal vám nemístné komplimenty, nemějte obavy. Zajímá mě váš přístup k nekonečnu a také tak říkajíc k jsoucnosti všech těch různých matematických idejí.

Bolzano

Tak otec Ignatius je původcem toho velikého dopisování. Nu nemám mu to vůbec za zlé. Naopak díky jeho upovídání mám konečně pohlédnout do tváře muže, jehož obdivuji po celý svůj život jako velikého básníka a také, jako velkého přírodovědce, ale nejsme tady opravdu kvůli výměně zdvořilostí. Není mi neznám váš poměr k Newtonovi, ale pochopte jeho přístup. Opravdu se mu podařilo po zavedení jistých omezení a několika postulátů vysvětlit mi geometrické postuláty, aby udělal z prostoru tu nesmírnou absolutní obludu, do níž umístil úplně vše snad také včetně Boha, ačkoli mu poskytl díky nekonečné velikosti tohoto prostoru dost místa a také možnost nekonečné vzdálenosti anebo také blízkosti ke svému výtvaru. Prostě ten Newtonův prostor vyvolával potíže od svého zavedení jako mnoho jiného, ale nejsem přírodovědec a tak ponechám tyto věci povolanejším. Nevím jestli si někdy vůbec Newton položil otázku jak se to vlastně má s bytím všech jeho obecným veličin a nejenom jich, ale třeba také různých geometrických objektů. Pokud přistoupíte na to, že nějak toto vše je, třeba právě u Boha, potom si určitě musíte vzpomenout na takový bezrozměrný geometrický bod. Zdůrazňuji vám právě jeho bezrozměrnost, protože ta sebou pochopitelně nese jakési místo a promiňte mi užití nevhodného pojmu v souvislosti s čímsi bezrozměrným, které je tady jaksi bez rozměrů, ačkoli náš absolutní prostor má přeci odjakživa, ba přímo od věčnosti rozměry tři a pokud ho obývá Bůh, tak patrně také on bude trojrozměrný, ale pochopitelně může to být úplně jinak a sám si také myslím, že to ve skutečnosti také trochu jinak je. Dospěl jsem k názoru, že Bůh opravdu může jaksi cele a najednou vnímat i to nekonečno, což je nám smrtelníkům téměř nepochopitelné a navíc to vypadá jako holá nemožnost. Pokud ovšem již jednou uznáte tuto možnost a chápejte to prosím prozatím jako nějaký pomocný postulát, který bude zapotřebí ještě dokázat, potom vám vůbec nic nebrání, abyste si alespoň jaksi abstraktně mohl pomyslet cosi jako čtyřrozměrný prostor a potom si můžete pomyslet na prostor pětirozměrný a odtud již není daleko k prostoru nekonečně rozměrnému a ty všechny nějak skutečně jsou, alespoň v Boží mysli, ale tam mají přece daleko více reálnosti, než ji máme my bytostí ponořené do toku času s celou tou pomíjivostí všeho. Neříkám vám jistě nic nového ohledně trvanlivosti idejí a naprosté nicotnosti nás lidí. Samozřejmě, že ona nicotnost může dostat povážlivé

trhliny přijmeme-li cosi jako věčnou duši, kterou každý člověk vlastně teprve opravdu je a taková duše jistě také nějak může někomu připomínat právě ony věčné ideje a nemusí se jednat vyloženě o ty notoricky známe ideje platonské a právě ona duše opravňuje vlastně člověka k názoru, že je přeci jenom více než nic. Bez ní se celý život obrací v jakýsi podivný a neskutečný matný příběh, který by snad ani nemělo cenu žít a pokud uznáte nějakého Boha, potom musíte jistě připustit, že by to takhle přece nemohl chtít, pokud ovšem nedojdete k myšlence a tady zjistíte jak nebezpečné to matematické myšlení vlastně může být, že si řeknete, že je-li nekonečně rozměrný prostor a vůbec mnoho jiných rozměrů, tak tyto prostory mohou vlastně reprezentovat jakési samostatné světy i se svými stvořiteli a možná si řeknete, že vícerozměrný stvořitel bude přece jenom o něco dokonalejší než stvořitel méně rozměrný. Pochopitelně si také můžete říci, že právě ten nekonečně rozměrný stvořitel je ten pravý a také ten poslední a že právě on je vlastně tím skutečným Bohem, ale nezapomeňte přitom prosím na náš bezrozměrný bod. Není nakonec právě on vlastně větší než všechna nekonečna dohromady. Je v tom spousta paradoxů začnete-li uvažovat o množstvích jako takových. Najednou se vám začnou vynořovat jisté zákonitosti, které v jistém smyslu musí platit i v našem světě. Jistě se ještě dnes najdou tací, kteří dokážou pochybovat o Demokritovi, prosím. Také mi ty jeho atomy příliš nevoní, ale připustíte-li, že měl pravdu, připouštíte zároveň jakási ohromná množství jakýchsi podivných tělísek, která mohou mít spoustu dalších vlastností a také se dokonce může stát, že se mohou skládat z čehosi ještě menšího a budete-li je dělit do nekonečna nakonec se vám tam kdesi vynoří bezrozměrný bod jako nekonečně vzdálená limita vašeho dělení, neboť on přece nemůže být tím základem, z nichž je ten váš atom sestaven. Cosi tak duchovního přece nemá jakoukoli možnost proniknout do našeho materiálu. ŠKRTNĚTE MATERIÁLNO A MÁTE PO PROBLÉMECH.

Promiňte, jsem vážně nemožný. Vždyť já vám povídám možná něco, co vás pouze unavuje.

Goethe

Ale vůbec ne. Vždyť právě proto jsem tady. Opravdu nepotkal jsem v životě nikoho, jehož myšlení by bylo tak závrtně originální. My ostatní jsme pane ve srovnání pouhými trpaslíky, gnómy ...

Bolzano

Prosím vás, takhle ne. Co to je pár úvah proti vážné práci lékaře nebo kněze anebo básníka. Lékař vám uleví, pokud to není nějaký taškář, kněz vám může pomoci zachránit duši, není-li to ovšem převlečený ďábel a básník vás potěší a ukáže vám krásu, kterou byste bez jeho božského pohledu nikdy neviděl. Matematik vám neukáže vůbec nic již jenom kvůli jazyku, který používá a kterému nakonec může porozumět jenom jiný matematik. Pokud si neosvojíte jejich řeč jste ztracen a pro váš život tady a teď vám je ryze analytická poučka k ničemu. Jisté závěry se dají převést do normální řeči smrtelníků, ale ne úplně vše.

Goethe

O těchto věcech se těžce, přetěžce hovoří. Máte pravdu. Jestli jsem vám správně porozuměl, tak vy jste si otázku po jsoucnosti idejí již vyřešil tím, že jste je podložil

Bohem a pokud to správně chápu tak pro vás Bůh a vše jedno jsou a tím se vám odstranil ten problém přechodu mezi duchem a hmotou. Je-li vše duchovní, vskutku nám odpadají ony nepříjemnosti, s nimiž v minulosti tak úporně zápasil nejen myslitel. Jistě jste si uvědomil, že s tím nám vyvstávají další otázky, které pochopitelně zahrnují i ty Newtonovy fyzikální taškařice. V jistém smyslu souzní váš názor s mým, ale jak dalece ta shoda jde bych rád nyní vyřešil. Jak jsem vám již prozradil a nebylo to vlastně tajemství neb kdekdo přece ví o mých zálibách a jistě také vy víte o mém zájmu, jak o rostliny tak všelijaké potvory. Dlouho mne trápila jedna věc. Co je dřív. Forma anebo to druhé, které také hmota jméno má.

NAPIJE SE VÍNA - nyní jsem si milý doktore, uvědomil že začínám veršovat. Omlouvám se vám za ty sklony a pokud vám to není milé zaražte mne v okamžení.

Bolzano

Ale kdeže. Vždyť z mých dopisů jistě víte o mých sklonech a také o mém obdivu k vaší poezii. Nejednou jsem si při své cestě z university sem domů představoval vašeho Fausta jak i se svým humoristickým průvodcem letí nad špičatými střechami a věžemi naší občas temné Prahy. Promiňte, ale nemohu si odpustit jednu poznámku, ačkoli tak trochu odbíhám od tématu, ale tam se hned vrátíme, neboť vím kam míříte. Víte co. Ten Váš Mefistofeles je ale skutečný břídil, ačkoli nedá se mu upřít vtip a také jistá veselost, ale věřte mi jako knězi, že kníže zla by s vaším mistrem jinak zatočil a věru, že měl váš doktor velké štěstí, že zrovna na Mefistofela vaší ražby narazil. Máto ale svoj i hloubku a občas z toho vážně mrazí jako z jedné Mefistofelovy průpovídky, že ačkoli chce konat zlo, jenom dobro vykoná. Za tím stojí náš Bůh, který je vším a také ďábla v sobě má. Ale pokračujte prosím, tuším sice kam to asi vede, ale u vás na člověka vždy čeká nějaké překvapení.

Goethe

Ano, Mefistofeles je takový taškář nemohu si pomoci, abych se nepřiznal k jisté inspiraci, která bude vám myslím obzvláště blízká a milá. Jen si vzpomeňte na Mozarta a jeho dona Giovanniho. Takový svůdník a takový cynický necita. Chytrý, krásný muž, který podle Leporela zlomil na tisíce ženských srdcí, ale zde v pražské opeře se mu již tolik nedaří a nebýt jeho neskutečné pýchy, dočkali bychom se možná místo pekla bujaré hostiny s kamenným komturem. Ale vraťme se k té naší metafyzice. Abych to celé zkrátil. Máme tady několik okruhů a otázek několik. Ta první tedy zní-bydlí ty zatracená abstrakta mimo lidskou hlavu? Bydlí tedy jak a kde? Pokud přistoupíme na odpověď, že vskutku nějak mimo hlavu jsou, potom nevyhnu se dalším obtížím. Vždyť jsme opět zpátky u Newtona i s jeho výpočty a jasným přeurením všeho, neboť vše se řídí těmi rovnicemi a těmi několika postuláty. Jistě idejí a vzorců je mnohem víc a jen Bůh o tom ví, ale je tedy vše tak jasně předurčeno, jak se nás snaží přesvědčit velký Newton? Může tady vážně vzniknout něco nového? Nová rostlina, či zvíře, které tady ještě nebylo a co nová ideje, nová krásná myšlenka? Jsem přítel krásy a novoty, ačkoli i staré básně miluji.

Jsem, či spíše býval jsem idealista. Vždyť i má prarostlina je toho důkazem. Kdesi je jakási idea a rostlina je jejím krásným obrazem. Vší silou ji uskutečňuje a z toho plyne jistě upřednostnění formy, jakési prvenství, ale točí se mi z toho hlava. Jsou-li tady ty mršky dřív, celé a hotové, nevidím vznik žádné novoty a to mi připadá jako těžký hřích.

Není to nakonec vše trochu opačně a tom, co je před námi neví nikdo nic a dokonce ani Bůh. Ale jak to skloubit, tu vševědoucnost a tu neurčitost, kterou chci od budoucna? Zatím mi z toho pouze bohapustá hra vychází a bohužel musím ono idejí prvenství prozatím zatratit. Kde leží pravda a kde je lež?

Bolzano

Vy jste pane, snílek a poeta, jistě také myslitel a schází vám trocha té trpělivosti, bez není matematiky. Jistě to vše člověk může nechat být a vůbec se tím netrápit. Může se spokojit s úředním víry výkladem a je klid. Koneckonců koho by to trápilo a k prostému uchu ještě nic z toho nedolehlo, ale svět se mění a to, co bylo pro nemnohé stává se lehce dostupným a bohužel špatně stráveným statkem duchovním. Malý rozum si z Newtona vyvodí něco jiného než-li vy a tak to máte stejné i s Platonem a jinými, jimž nakonec předkládají se vývody, z nichž by se docela zhrozili. Mne také ledacos z toho trápilo a to jsem navíc kněz, který se musí řídit dogmatickým názorem, ačkoli mám obavy, že Bůh na něj vůbec nehledí. Pro mne musí Bůh radost a lásku znamenat, jinak s tím nechci vážně nic mít a naštěstí tady máme Ježíše a krásné příklady, že Bůh je přec e jenom laskavý, ačkoli to není jeho věc jakou nám tvář nastaví a má-li v sobě vše, tedy i protiklady, neb bez jakéhokoli napětí se ani žebříňák nepohne a bez hnoje málo co vyroste. Ale pojďme zpět, chci vám něco vysvětlit.

Ptal jste se kde je Pravda a kde je Lež? A já se kdysi zeptal, je-li vůbec pravda, jakákoliv pravda, vůbec pravda jako taková. Svým způsobem na to není odpověď. Může-li být vše také lež, ale potom v tom vlastně není rozdíl a já to přijal jako postulát, že pravda je, alespoň jedna jediná. Ale potom již nemáte problém ukázat a dokázat, že není sama a jediná, ale že jsou dvě i tři a tak dále. Prostě je jich bezpočet a konce nevidět, protože není kde to uzavřít. Je jich nekonečně mnoho a pořád můžeš na tu hromadu další a další přidávat a roste to jako babylonská věž až z toho v hlavě vzniká divný zmatek, nejasnost a víření a potom si musíš otázku položit, zda-li všechny, všecičky někde jsou, ačkoli jich je tolik, že bys z toho zešlel. Potom ti přichází na pomoc Bůh. Ano bez něj si beztak nedovede život představit a nemusí člověk chodit daleko, aby si to vyjasnil. Stačí mu k tomu katechismus pro děti a tam se dočte, že Bůh je laskavý, všeobjímající a také vševědoucí. Jsou s těmi pojmy jisté potíže, o tom jistě své víte, ale pro začátek nám to snad postačí. Každá věda má své postuláty a také vy jste jich musel několik použít. Někdo to udělá v ědomě a také se může ukázat, že přestřelil. Někdo má za postulát předsudek či rovnou předsudky. Nám tedy stačí ta jistota, že pravda je, alespoň jedna jediná a jak jsme viděli, potom zjistíme, že je jich daleko víc a místo pravda potom stačí psát pouhá písmena a čísla jako P₁, P₂, P₃a také, že je Bůh. Pravd a lží by mělo býti stejně, ale je nad tím ještě Bůh a to je podle mne jedna pravda navíc. Pokud si řekneme, že pravda je dobro a lež zlo, vidíme že dobra je přeci jenom o něco víc než zla a to je dobrá zpráva, že mezi nimi není hotová rovnováha a váš ďábel měl pravdu, když si na potíže své Faustovi stěžoval. Zapeklitá věc, mám dělat zlo, je to moje povinnost a nakonec to vždy jinak dopadne. Pak se již ani nedivím jeho vtipu, vždyť co jiného vám potom zbývá než smích a nikoli Faust, ale ten druhý je tragickou postavou, která se sice může osudu postavit, ale co naplat, když těch pravd je přeci jenom o něco víc. Jistě je v tom jisté předurčení, ale alespoň člověk nikdy neví, jak to dopadne a že konec bývá dobrý neznamená, že zrovna hned pro něho a chvíli to trvá než k dobrým koncům dospěješ. Ale zpět k našim pravdám.

Jistě jste si povšimnul, že jsem si písmeny označil a že jsem za ně čísla od jedničky a tak dále položil. Nulu jsem vynechal, to je taková ošidná veličina. Nechme ji odpočívat, ať nedočkáme se nějaké neplechy, ale jistě bych ji tam mohl mít. Formálně to nic nemění. Už tady ale vidíte ty potíže, které vám s těmi pravdami a lžemi vznikají. Je jich nekonečně mnoho a lži vlastně také, ale těch je přeci méně, ale nakonec je jich vlastně stejně, takže ta smutná rovnováha mezi dobrem a zlem nám opět, což je mrzutost, vyvstává. Snad nás může přeci jenom potěšit, že nějak přesto víme, že alespoň máme jednu pravdu navíc, ačkoli nakonec to vyjde skoro nastejno. Matematicky řečeno bohužel zcela přesně nastejno. Ta množství jsou navlas stejně veliká a všechny v Bohu jsou. Jinak to ani nejde a i ta představa, že jaksi někde cele jsou je podivná a je to pravda vycházející z druhého postulátu. Každopádně pravdy a ideje pro mne jedno jsou a lži na tom nejsou jinak. To je ten protiklad, bez nějž není možný svět a je tu i ta rovnováha, takže Bůh je takový jakého ho chceme mít a je pouze na nás, zda-li bude laskavý nebo zlý a zlý Bůh, věřte mi také může být a pokud byste potkal Mefistofela možná by vám pověděl, že je to sice krásná věc, ta rovnováha sil, ale lži je přesto méně a on nemá tu pořádnou jistotu, jak to je a také by se s vámi odmítl bavit o té druhé stránce Boha, vždyť i on z ní má veliký strach.

Goethe

Doktore, vy jste snad větší básník než jsem já a navíc vám metafyzika dodává pekelnou sílu a děkuji vám za toho Mefistofela. I mně je ho trochu líto, ale nechci vám tady vykládat Fausta. Od toho tu je, ať si s ním každý podle svého naloží a tak se to má také s Bohem. Vždyť nemusím ho brát vůbec v potaz. Otázkou je, že i poté ho vlastně nějak v potaz beru, byť negativně. Vy jste mi to vážně krásně vysvětlil, ale osudu jsem se v tom výkladu nevyhnu a nové mi tam nevzniklo a je to celé velmi odtažitě a chladné království. Tu mne cosi napadlo, a patrně jste se mi již chystal říci a já vás jenom přerušil, ale dovoluji mi ukázat můj ostrovtip. Ale je řekněte, co máte na srdci.

Bolzano

Nu děkuji. Naopak, kdo ví. Když se zarputile zabýváte myšlenkami, tak můžete to nejdůležitější snadno přehlédnout a také vás díky tomu jiní předběhnou, ačkoli již neměli takové zásluhy, ale netrpěli tou slepotou, kterou někdy pouze čas a úder blesku odjinud odstraní. Vy můžete být tím bleskem, neboť mám také pocit, že tu není vše zcela hotové. Jako bych stál někde na Sněžce v mrazivé jasné noci pod zářícími hvězdami. Vše je tak zřetelné, ta souhvězdí, planety, ale jsou to pouze malá světýlky obklopena závratnou temnotou a přestože jsou tak viditelná, jako na dlani, nevím o nich vůbec nic a vůbec netuším, co mi chtějí svým mihotáním říct.

ROZHOVOR JE PŘERUŠEM ZAKLEPÁNÍM. BOLZANO VYZVE NÁVŠTĚVNÍKA KE VSTUPU A NA SCÉNĚ SE OBJEVUJE BOLZANŮV STARŠÍ BRATR, KTERÝ PO SPATŘENÍ GOETHA PÁDÁ DO MDLOB. OBA MUŽI SE SNAŽÍ OMDLENÉMU POMOCI A PŘIVOLÁVAJÍ SLUŽEBNICTVO. PO CHVÍLI PŘICHÁZÍ LÉKAŘ FUGNER, KTERÝ SPOLEČNĚ SE SLOUŽÍCÍMI ODNAŠÍ OMDLENÉHO BRATRA, KTERÝ JIŽ POMALU PŘICHÁZÍ K SOBĚ A MUMLÁ COSI JAKO HOLÁ NEMOŽNOST, NEMOŽNOST VŽDYŤ GOETHE TADY NEMŮŽE, NEMŮŽE BÝT. LÉKAŘ FUGNER, KTERÝ TO ZASLECHNE, PŘILOŽÍ NEMOCNÉMU STUDENÝ OBKLAD.

BOLZANO JE NÁSLEDUJE. GOETHE ZŮSTÁVÁ SÁM, ALE POBLÍŽ SE ZJEVUJE
POSTAVA VYPRAVĚČE ZAHALENÁ DO ČERNÉHO PLÁŠTĚ A VELIKÝM
KLOBOUKEM ZARAŽENÝM HLUBOCE DO ČELA.

JAKÉ TO DIVNÉ VĚCI POD TMAVÝMI DOŠKAMI
JAKÝ PODIVNÝ HOST TAK NÁHLE ZJEVIL SE
ZDE V TICHÉ PRACOVNĚ MEZI TLUSTÝMI KNIHAMI
VŽDYŤ NEMOHL BÝT BRATR NEPŘEKVAPEN
DO JAKÝCH PŘELUDŮ A HÁDANEK BYL AS LAPEN
KD O TO TADY VLASTNĚ JE, KDYŽ MISTR VE VÝMARU JE
JÁKÁ SE TU SNOVÁ SINÁ SNOVÁ SLOTA
NELÍTÁ SNAD JIŽ NAD STŘECHAMI PEKELNÍKŮ ROTA
MOŽNÉ TO JE A PŘÁVĚ ZDE NAD PRAHOU
VIDÍM JE JASNĚ JAKO MĚSÍC V ÚPLŇKU
TY SINALÉ HRŮZNÉ PEKEL ZPLOZENCE
TAM NA VĚŽI TÝNA SE COSI KOMÍHÁ
NENÍ TO ZPLIHLÝ PRAPOREC, LEČ TLUSTÁ OBLUDA
HLAVU TO MÁ JAKO PRASE A ÚD NABĚHLÝ PŘEVELICE
HNU SÁK SI TAM ONANUJE A OD HUBY MU TEČOU SLINY
KAM SE PODÍVÁŠ , VIDÍŠ TMAVÉ POKŘIVENÉ STÍNY
HOTOVÝ REJ PŘELUDŮ A MÁMENÍ
GOETHE VYŘIZUJE DOPISY A ŘEČNÍ JAKO OBVYKLE
S OTEVŘENOU PUSOU NASLOUCHAJÍ JEHO MILCI
JEHO BÁSNÍM. ALE VÝMAR NENÍ PRAHA
A KUPODIVU SLILO SE TO VJEDNO A PRAHA
OBJEVILA SE S VÝMI KOMÍNY A VYKÝŘI
HEJ TY PRASE, NA TÝŇĚ, KUŠ – ZAKLÍNÁM TĚ KŘÍŽEM
A TY DIVNÝ PLAZE , S PICHLAVÝMA OČIMA
TY HADE , COS OBTOČIL SLIZCE SVATÉHO FRANTIŠKA
KUŠ DO SVÉ DÍRY, TAM SI KUJ SVÉ DIVNÉ DIVY
BOLZANO

Promiňte mi laskavě tu spoušť, ale bratr byl as i tak zaskočen vaši neočekávanou přítomností, že to jeho slabé nervstvo neuneslo a dopadlo to mdlobou. Pořád opakoval dokola, že tady nemůžete být, že jste ve Výmaru a na opakované zdůraznění opaku, totiž že právě tam přeci nemůžete být, když jste právě tady pouze obracel oči v sloup a začal slintat a blábolit. Omlouvám se, ale plně tomu rozumím, že pouhý pohled na živého a skutečného génia může slabší povahy úplně vyvést z rovnováhy.

Goethe

Ani nevím jak mne to mrzí, že vám moje nečekaná návštěva způsobila takové trápení a tak si myslím, že bych vás snad již měl opustit a netrápit vás svým planým rozumováním, které nás stejně nikam nezavede leda tak do horoucích pekel.

Bolzano

Ale s tím již nic nenaděláme. Naopak bych vaši přítomnost uvítal. Je lepší trávit takovou noc v dobré společnosti než o samotě nad vysušenými rukopisy. Jen se neznepokojte a pojďme dál pokračovat v naší zajímavé debatě. Pokud vás něco napadlo, sem s tím. Naopak se těším na vaše argumenty.

Goethe

Prosím, rád zůstanu, trváte-li na tom, ale stačí slovo a jdu.

Bolzano

Ale prosím vás, nechte již těch ohledů. O bratra je postaráno, akorát sem možná na chvíli zavítá doktor Fugner.

Goethe

Rád ho uvítám, vždyť mne i medicína převelice zajímá a navíc lékaři dovedou mnohdy pobavit svými anatomickými případy.

Bolzano

Tak to mi spadl kámen ze srdce a věřte, že Fugner by mi dal pokud byste odmítl, ačkoli bych za to nemohl, ale vy jste vskutku velkorysý muž.

Goethe

Nuž pokračujme raději v debatě než ten váš doktor dorazí, i když možná mívá také spekulativní sklony, ačkoli jak znám doktory, ti spíše pivu přednost dají před učenou diskuzí, ale mohou z toho být výjimky.

Bolzano

Nu tak se připravte, neb Fugner je spíše pravidlem než-li výjimkou.

OZVE SE KLEPÁNÍ NA DVEŘE

A VSTUPUJE DOKTOR FUGNER A JEHO VZHLED NECHÁM PLNĚ NA VAŠÍ PŘEDSTAVIVOSTI. JÁ HO VIDÍM JAKO MALÉHO KULAŤOUČKÉHO PÁNA S CHYTRÝMA OČKAMA A RUDÝM NOSEM A NĚKOLIKA VLASY NA PLEŠI

NEDBALE, ALE SLUŠNĚ ODĚNÉHO VČETNĚ VELIKÉHO PEČETNÍHO PRSTEN NA TLUSTÉM MALÍČKU LEVÉ RUKY. FUGNER SE VRHÁ KE GOETHOVI SILNĚ HO OBEJME A POTÉ SE MU DLOUZE PODÍVÁ DO OČÍ A POTÉ SE BURÁCIVĚ ZASMĚJE.

Fugner

Promiňte mi pánové, mé způsoby, opravdu jsem zaskočen, doslova ohromen, ano úplně mimo, neboť tady vidím na vlastní oči, že géniovi není opravdu nic nemožné. Ten na perutích inspirace mžikem oka překoná neskutečné dálky a kdejakou hrůznou propast překoná alespoň ve své bujné fantazii a mně se zdá, že ještě spím a že jsem si ještě nepřečetl Pražský věstník, kde se píše, že jeho excelence Johann Wolfgang Gothe se chystá do Teplic na schůzku našeho milostivého císaře s nejmilostivějším vládcem vší Rusi jakožto důležitý doprovod svého šlechtného výmarského pána. Ach ta banda loupežníků, lupiči pravdy, ti hladoví novinářští psi, kteří se nestydí žádné lži a pak to dopadá mdlobami jejich udivených a důvěřivých čtenářů a předpokládám najisto pane doktore, že váš ctěný pan bratr bude pravidelným odběratelem toho zatrachtileho věstníku. Až nám tam budou zvěstovat konec světa, nedám na to ani zlámanou grešli a klidně si nacpu fajfku a pohoupu se v křesle s číškou mělnického.

Goethe

No to je náramná legrace. Tak žurnalisté ze mne udělali přízrak. Ale to už je v jejich povaze. Nu doktore. Jen si na mne ještě šáhněte.

Fugner

Převelice děkuji. Již jsem přesvědčil, že je tomu naopak. Ještě jednou dík.

Bolzano

Co to prosím vás povídáte. Jaký věstník a cesta do Teplic. Copak nevidíte, že jeho exelence je a zde nikoli na nějaké cestě do Teplic.

Fugner

Ale jistěže vidím, ale jsem zkrátka zaskočen těmi souvislostmi a náhodami a navíc jsem ještě trochu vyplašen z těch událostí, ale váš bratr bude v pořádku, buďte v klidu. Za to mne dnes po cestě sem k vám potkalo cosi jako strašidlo. Ano je to tak. Viděl jsem to na střeše sousedního domu. Sedělo to za komínem, tlusté jako prase a bílé jako luna. Nechci si to ani připomínat, zvláště některé fyziologické detaily. Ta nechutnost, vždyť se to tam sebeukájelo a vydávalo strašné skřeky. Avšak mohlo to být pouhé mámení.

Goethe

Vidím pane, že jste již trochu unaven a vůbec se tomu nedivím. Pojdme připijme si tady trochou vína a pojdme si promluvit.

Fugner vypije sklenici najednou a taktéž druhou a teprve třetí nechá nedopitu. Vrávoravě usedá.

Fugner

Smím se tedy osmělit, abych se vás přeptal na předmět vašeho jistě učeného rozhovoru.

Bolzano

Milý Fugnere, nevím jestli vám bude právě tento předmět po chuti, neboť mi není známo, že byste nějak obzvláště holdoval geometrii a přidruženým vědám.

Fugner

Tak to jste doktore úplně vedle, neboť po nocích mořím svoji ubohou hlavu různými spisy těch francouzských encyklopedistů a nevynechal jsem ani Voltaira a ten mne také seznámil s různými anglickými mysliteli včetně Newtona, ale tady se přiznám, že mi ten jeho calculus jaksi uniká jako písek mezi prsty. Najednou vám v dlani zůstane akorát pár sotva viditelných zrněk, ale tolik jsem z toho pochopil, že tam cosi dělí a dělí až do zbláznění až je to malé mimo jakoukoli rozumnou lidskou představu a že odtud tomu někteří říkají infinitesimální počet. Nu a na Euklida prostě nedám dopustit, ačkoliv ten si tedy občas protiřečí.

Goethe

Nu nejsem zrovna matematický veleduch, ale měl jsem za to, že právě Euklid je hotovým vzorem dokonalé výstavby matematické úvahy.

Bolzano

Jak to myslíte Fugnere, že si protiřečí? Možné to snad je, ale já jsem tam prozatím žádné protismysly neviděl a že jsem se po tom něco napátral.

Fugner

Za to mě to bylo jasné hned. Prosím vás, jak můžete mít bod úplně bez rozměru. Jak z něho potom chcete udělat přímku, která potom má jeden rozměr. To je jako vařit pivo bez chmelu anebo lisovat víno z nuly.

Bolzano

Ale to byste musel být rovnou Bůh, abyste to pochopil. Tady je to vážně divná věc, že z takových titěrností bez váhy a rozměru a tedy skutečně bez velikosti můžete cosi postavit. Můžete si s tím hrát ve své mysli a jaksi si tím zjednodušovat své úvahy, ale v posledku se vážně musíte zamyslet třeba nad tou tětvou dotýkající se kružnice právě v jednom bodě. Ve skutečném prostoru by vám takový bod musel ubrat trochu místa, ale v tom vzdáleném prostoru čistých geometrických úvah nikoli. Musíte to doktore, brát jaksi jak pitvu, kde se postupuje podle jistých návodů a také příliš nepřemýšlíte proč to srdce vypadá jak vypadá, i když jaksi v pozadí své mysli tušíte jistou spojitost jeho tvaru s jeho úkoly a tím vším pumpováním krve různými tepnami. Právě tady u Euklida by člověk mohl začít s pochybami o jsočnosti idejí jako takových a opravdu by v tom počínání mohl vidět pouze to nejjemnější zjemnění hrubých útvarů do očištěných abstrakt, která si důmyslný geometr prostě zavedl jako svoje pracovní pomůcky i s tím prostorem a různými bezrozměrnými body a přímkami vedoucími do bezmezna tedy nekonečna a tedy k Bohu. Ale víte co Fugnere. Klidně můžete brát ty body jako čistý lidský pomysl. Přímkou tak můžete vnímat také, ale s přímkami to už tak jednoduché nebude jako s těmi body. Jistě ale rád uznáte, že jsou celistvé a

spojité . Není na nich jediné mezery. Lépe než s body tam pochodíte s čísly, která na sebe plynule navazují a mezi každá dvě jich nasekáte nekonečně mnoho a ten bod vnímejte jako jejich nejzašší mez. Dál už dělit nelze. Takže jste zase u bodu a hlavně nezapomínejte na to, že jste v říši ideálna. A tam už je možné ledacos, z čeho by se nám tady zatočila země pod nohama. Pokouším se koneckonců o takové pojetí geometrie, v němž se obejdeme bez bodů a obrazného názoru. Bod je možná, ale spíše určitě, jistým lidským pomyslem, ale geometrie jako taková ne.

Goethe

Vážený pane doktore Fugnere, dovolu mi vyslovit slova uznání nad vaším pronikavým úsudkem . Pustit se takhle do Euklida může buď pošetilec anebo muž zralého dospělého rozumu. Tak nám z toho všeho, co již bylo řečeno pomalu vysvítá, že není idea jako idea a že vskutku budou mezi nimi i takové, jejichž původ můžeme hledat pouze a jedině v lidské mysli a pokud se podržíme tady doktorova zdravého rozumu a nezačneme popouštět uzdu divokým fantaziím tak prozatím si myslím musíme přiznat, že jediným vhodným příbytkem idejí bude patrně lidská hlava, ačkoli co vypadá zpočátku tak jistě může se záhy proměnit v nejhlubší nejistotu a je tady několik stop poukazujících k jinému a daleko velkolepějšímu řešení.

Bolzano

Vážení pánové, nechci tvrdit, že to co jsem tady uvedl, především před vámi vaše excelence, by bylo svatou pravdou. V žádném případě. Pouze se svými postuláty, že existuje alespoň jedna pravda a zároveň Bůh, může zachránit vratkou stavbu evropské metafyziky a najít nějaké východisko z těch divných aporií. Přiznávám se, že jsem se pouze díky těmto dvěma postulátům dostal hodně daleko do hlubin nekonečna a místo, aby aporie mizely tak vyvstávaly nové a já se z nich pokouším udělat obyčejné bezesporné paradoxy. To jest cosi, co sice na první pohled vypadá sporně a pořád to má pro lidský rozum cosi nesrozumitelného, ale co se dá z matematického úhlu pohledu pochopit jako bezesporná vlastnost daného objektu.

JELIKOŽ JSME VYNECHALI PROLOG A K EPILOGU MÁME JEŠTĚ DALEKO,
BUDE NA MÍSTĚ MEZILOG NEBO-LI INTERMEZZO

VYPRAVĚČ

MNĚ VÍŘÍ HLAVOU DIVOCE RŮZNÉ OBRAZY

STOJÍM ZDE JAKO OTAZNÍK. KDE JSOU VŠAK OTÁZKY

DIVOKÝ REJ POCHYB ZMÍTÁ MOJI DUŠI

RADĚJI BYCH BYL MRTEV NA MOU DUŠI

MNĚ SNAD PUKNE HLAVA NAD TĚMI OBRÁZKY

VŠAK TICHU, PRYČ VY DOTĚROVÉ, VY OPICE

NAD PRAHOU OBJEVIL SE BOUŘNÝ MRAK

POTEMNĚLO MĚSTO NÁHLE JAK SLEPCŮV ZRAK

SKUTEČNOST SE PROMĚNILA V POUHÝ VRAK
PŘIPADÁM SI JAKO NA DNĚ MOŘE
PŘIPADÝM SI JAKO KOSTLIVEC , CO PIRÁTEM BYL KDYS
BRÁZDIL MOŘSKOU HLADINU A PIL RUM
JAKÉ TICHU KOLEM, JAKÁ TEMNÁ MODŘ
JEN CHOBOTNICE SNŮ CHAPADLY MNE OBEPÍNÁ
POHLEĐ VZHŮRU MRTVÝ POŠETILČE
POKRÝVÁ OBLOHU NÍZKÉ MRAČNO
JAKÁ ZVLÁŠTNÍ NÁLADA A JAKÉ TO PANORAMA
MEZI STŘECHAMI A TÍM MRAKEM SVĚTLÝ NEBES PRUH
TENKÝ JAKO VĚŽE A KOMÍNY, NAHOŘE ŠEDOŽLUTÝ MRAK
OSLEPIL MNE PAPERSEK, JENŽ PRONIKL TOU PRŮRVOU
A S NÍM NAD MĚSTEM PŘILETĚLY OBLUDY
ZAHLÉDL JSEM TAM NAHOŘE PRÁZDNÉ RÁMY
TY VELKÉ BAROKNÍ POZLACENÉ RÁMY
PRÁZDNÉ JAKO DNEŠNÍ DEN, JAKO VČEREJŠEK
A TADY BY SE HODIL KAMENNÝ SVATÝ FRANTIŠEK
JENŽ POLETOVAL MEZI TĚMI RÁMY JAKO SEN
JAKO VIDINA, JAKO TY PRÁZDNÉ FLAŠKY OD PIVA
KTERÉ JSEM TAM TAKÉ UVIDĚL
MEZI KOMÍNY SE USADILY PŘÍŠERY
SOUČASNOST SE PROMĚNILA V MINULOST
MINULOST NAOPAK V SOUČASNOST
A MEZI TÍM NEZBYL JEDINÝ OKAMŽIK
JAKSI SE MI Z TOHO OBRAZU VYTRATIL ČAS
AČKOLIV MŮJ ZPĚV MÁ JA KOUSI NÁSLEDNOST
A NEMOHL BY BÝT BEZ ČASU ZAZPÍVÁN
Z NAŠICH SNŮ A MYŠLENEK SE MNOHO ZTRATILO
JAKO BY TO SNAD ANI NIKDY NEBYLO

NEBYLO ONÉ SLAVNÉ BAROKNÍ ŠÍLENOSTI
AČKOLIV TY KOSTELY JSOU STÁLE TU
ZMIZELY OLTÁŘE, MŠE A PEVNÁ VÍRA
V DOBROTIVOU VZDÁLENOST
KLANÍME SE TUČNÝM TELATŮM
KLANÍME SE POBLEDLÝM PŘÍZRAKŮM
ŘÍKAME TOMU SKUTEČNOST, REALITA
TENTO TALÍŘ A TENTO NOČNÍK JE TÍM PODKLADEM
NA NĚMŽ STOJÍ DNEŠNÍ DEN
DODNES STOJÍ NA KARLÁKU JEDEN DŮM
PRÝ STŘECHOU DO PEKEL TAM KDOSI VYHUČEL
KAMSI ZALETĚL, KAMSI ZAHUČEL
JE PLNÁ PRAHA ZVLÁŠTNÍCH PŘÍBĚHŮ
NAD MĚSTEM TEĎ UŽ NENÍ ANI TEN SVĚTLÝ PRUH
PRVNÍ KAPKY DOPADLY A PŘÍŠEL LIJAVEC
A STŘECHY A VĚŽE S MRAKY SPLYNULY
VŠUDE VLHKÉ POLOŠERO, STRAŠIDELNÝ POLOSVIT
NABOBTNALY ZRŮDY, BĚSY ZA KOMÍNY
JE TOHO CELÉ MĚSTO, VŠUDE TANČÍ STRAŠIDLA
TADY PICHAJÍ DO MNE JEDOVATÁ KUKADLA
TADY SE CHECHTÁ HLAVA HRANATÁ A TADY OŽIVL OSMISTĚN
Z HRNCŮ VYLÉZAJÍ SLIZKÁ CHAPADLA, JEDOVATÝ PAVOUK
Z DÍRY ZADKU SOCHY KAMENNÉ KDOSI PRST VYSTRČIL
JE TO VŠECHNO NARUBY A NAOPAK
VYTRATL SE ČAS A VYTRATILA SE SKUTEČNOST
DNES SE MŮŽE VŠECHNO PŘIHOBIT
TŘEBA ĎÁBEL V PŘESTROJENÍ MŮŽE VYSKOČIT
NEBO TŘEBA BÁSNÍK VE ŠKRABOŠCE PEKELNÉ SE MŮŽE OBJEVIT
KLÁST NĚKOMU DIVNÉ OTÁZKY

KONEC MEZILOGU

VYPRAVĚČ STOJÍ VEDLE GOETHA A PŘEDSTAVUJE COSI JAKO GOETHŮV VNITŘNÍ MONOLOG

Věru, že mi tady pšenka nepokvete
Ten chlap je všemi mastmi mazaný
Chytrý jako opice
S ním se rovnat nemohu
A navíc patrně pravdu má
Je to duše poctivá, skromnost hotová a celistvá
Nevidím nikde puklinu či stín. Zádný kaz
Nejhorší na tom je, že je to hlava veliká
Génius jemuž tady rovno není
Už dlouho jsem něco takového neviděl
Na chytrost a zvědavost se dá leckdo nachytat
Ten chce sežrat moudrost světa
Tamten by díru v prostor vyvrtal
By ven kamsi nahlídnul. Blbý všetečka
Onen mastí karty a luští kalkuly
Tamten by se zbláznil z hlavolamu
A tamten z ženské prdele, pardon zadnice
Každého nachytáš, všude nějaká vada a pěkný kaz
Pýcha, marnivost, zlost a nenávisť
Tupý ega sebeklam, že může jako vesmír být
Do všeho nakouknout, každému poradit
Všude blbé, plytké rozumy
Nikde naděje, Láska a pokora
S přetvářkou si umím poradit
Ale s ním to neumím
Ten umí věru dobře počítat

Ale jedno mu to vše
Na tom on si nezakládá, nechce s tím nic mít
Tiše , letmo byť vášnivě si uvažuje
A nekonečnem pomalu proniká
Dostal se již vážně daleko a k bohu dále proniká
Ale není to zpupnost , drzost ani zakázaná touha
Jen dary boží plodně rozvinul
A za to se naň ten stařík nezlobí
Vždyť sám mu rozum a píli dal
Na čem já ho ale nachytám
Peníze , to je tady jenom stín
Ženy by ho táhly před lety
A navíc na tom není hřích
Když sukni nadzdvihneš a kundu vylížeš
Nu jsem pekelník , se slovíčky si hraji
Jak sám uznám za vhodné a na kundě
Nic špatného není a za to do pekla nepůjdeš
Jsou tady jiní vášně a úlety
S tím by se dalo cosi udělat
Ale on bohudík není násilník
Ne tady to jinak nastrojím
V klidu se s ním pobavím
A potom pryč, rychle se vypařím
A zůstane tu po mně jenom sen
Že se tu Goethe zastavil
Vše se napraví a vše bude jak má být
Goethe minul Prahu, jede do Teplic
Bolzano měl divný sen
Necháme ho v klidu být

Toho nemám ve své moci

Ať si tedy dále dumá nad světem

Nad těmi věčnými pravdami

Jichž prý dokonce nekonečný počet je

Nu nemám na to kdy, když musím zkazit ,co se dá

Samá lež a rána zákeřná

Však já za to nemohu

Zkrátka kdo chce kam, pomůžeme mu tam

Goethe

Jak jsem to vážený pane doktore , správně pochopil, vypadá to s vámi vlastně tak, že pokud byste byl skutečně ryzí platonik a pro vás jediné skutečně jsoucími není to okolo nás, nýbrž ideje nebo-li ve vašem pojmosloví pravdy o sobě, které od věčnosti bytují u Boha a tudíž tady není již nic dalšího vysvětlovat snad až na to, kde se tady vlastně bere ten vývoj a odkud vyvěrají novoty, neboť nelze popřít, že by se tady ve světě nic takového nedělo. Potom by se mezi vašimi idejemi muselo cosi odehrávat, musely by se všelijak měnit a dokonce vyvíjet a dokonce byste tam musel připustit i to, že některé zanikají, mizí a jsou nějak nahrazovány idejemi ovými a potom bych se ještě rád dočkal vysvětlení toho jak si s tím vším mám poradit já jakožto jakési záhadné vtělení jakéhosi záhadného spletnice idejí.

Bolzano

Je tady ještě VŠE. BŮH ale tím vším snad ani nemůže být. Nevím. Ale vše je naprosto neomezené . Ano jsou tady různě veliká nekonečna a dokonce si je lze myslet jako cosi uzavřeného , niko-li ukončeného, ale pro Boha přeci jenom jaksi přehlédnutelného. To je také ve VŠEM a také tam může být změna. Nekonečno změn a všelijaké novoty a navíc je to pravda, neboť vše, co je rovná se pravdě, takže v jistém smyslu jsou pravdivé i lži a také zde není místo pro nic. Ale je to všechno tak nejasné a já jsem pouze na začátku. Promiňte pánové. Nějak mne rozbolela hlava.

Fugner

Nerad se vměšuji do tak závažného rozhovoru, ale musím tady, promiňte mi to pane doktore, souhlasit s jeho excelencí, neboť co jsem živ, tak jsem vlastně žádnou ideu nikdy pořádně neviděl. Samozřejmě musíme připustit, že to není jen tak polapit ideu, ale bohužel musím říci, že jakožto lékař jsem se vlastně jenom brodil smradlavými výkaly. Je to smutné, ale nevím nevím pane doktore , jak si to s těmi idejemi představujete .

Bolzano

Vážení přátelé, pravdu povědíc, já si vlastně ani raději nic nepředstavuji a o tom jak to vlastně je světem raději také nic nevyprávím. Konec konců nejsem přírodopysk a

dokonce vlastně ani nejsem žádný vědec, nebo snad nějaký matematik a ti se ale tím světem okolo zabývají pouze velice zprostředkovaně, takže mnohdy už jejich úvahy s ním mají společné snad jen tolik, že se odehrávají v nějakých matematických hlavách a ty se bezpochyby v tomto světě také nějak nacházejí a jsou jeho součástí a tudíž i jejich sebeabstraktnější myšlenky sebou neustále nesou stopu pozemskosti, neboť se koneckonců zrodily právě v těch pozemských matematických hlavách. Takže každá myšlenka, každá rovnice, každá věta, integrál a vůbec všechny věty, které kdy matematika bude moci obsáhnout a které již obsahuje jsou nějak z tohoto světa, o němž ale já raději skutečně nic netvrdím a zabývám se pouze myšlenkami jako například je-li počet všech možných pravdivých matematických vět konečný anebo nikoli a právě tady narážíme na ten zmatek, který se musí zákonitě dostavit i každého vážně myslícího člověka. Neboť jakmile začnete filosofovat, narazíte na to, že se vám jaksi ztratí brzy půda pod nohama a vy se musíte přeci na něco postavit, abyste mohl nějak pokračovat dál. Podívejte se přeci na Descarta a na jiné. Ti všichni si hledali pevnou půdu pod nohama a také si ji našli. Nechci nyní polemizovat o správnosti či špatnosti jejich nálezů. Já jsem si našel v pravdě o sobě, protože mi připadla jako doslova nejzažší základ veškerého dalšího uvažování. Někde prostě musíte začít, tak jako Newton si ledacos zjednodušil až se mu nakonec vše proměnilo v několik základních pojmů. Nemusíme s ním souhlasit, ale nemůžeme mu upřít velikost a pronikavost myšlení. Já jsem začal u pravd a obíral se vlastně pouze nimi, alespoň ve svých spekulativních úvahách. Jak jistě víte nebylo to hlavním předmětem mého zájmu a kdybych nebyl nucen k tomu, abych se musel odebrat do ústraní, možná by mi na takové opičiny ani nevybyl čas, ačkoli by mne to jistě trochu mrzelo, neboť jsem takovými věcmi vždy rád zaobírala rád se jimi zaobírám i nyní a věřte, že čím více pronikáte dál, tím větší temnotou jste obklopeni. Občas se cítím s těmi svými pravdami a nekonečny doslova ztracen a nebýt toho, že mým průvodcem je Bůh, rychle bych utekl, ale nyní již nemám kam a vlastně to již ani dost dobře nejde. Takže vážený pane ministře, nepopírám, že svým pravdám přisuzuji jistou formu existence, tedy bytí a to nezávislou na bytí člověka. Tedy ano, nějak musí někde mimo nás být a já nevidím jiné místo, kde by mohly pobývat než u Boha. Jediné o čem jsem ochoten vážně diskutovat jsou věci, které jsem skutečně prožil a s nimiž mám své zkušenosti. Může to být diskuse o našem světě, o poměrech v něm, ale nikoli o jeho prapodstatě. O tom nic nevím a nemohu vám posloužit. Můžeme diskutovat o pravdách o sobě a dokonce i o jistých oblastech matematiky, jako jsou funkce a jejich vlastnosti jako třeba spojitost. Tím si ovšem také můžeme něco říci o světě, v němž je nám dáno pobývat, ale opravdu pouze něco.

VYPRAVĚČ ALIAS GOETHE

Ten je vážný, jak dlažební kostka

S ním ž již nechci diskutovat

Je to tady ztráta času

Třesky plesky, motolice

Mne z toho bolí hlava

Čert to sper, to byl nápad

Za Goetha se ustrojít

S ním jsem taky nepochodil

Ani jsem se vlastně nepobavil

A navíc mne zcela zesměšnil

Rychle pryč

UTICHLA BOUŘE ZMIZEL MRAK

NASTALA ČISTÁ NOC

ZMIZELY VŠECHNY PŘÍZRAKY

BOLZANO SE V KŘESLE PROBUDIL, NEB OZVALO SE TICHÉ ZAŤUKÁNÍ.

Bolzano

Dále

Vstupují dr .Fugner s Bolzanovým starším bratrem Josefem

Dr.Fugner

Ale to se omlouváme, že vás tak rušíme. Mysleli jsem si tady s vaším panem bratrem , že jste ještě vzhůru a také se nám zdálo, že slyšíme z vašeho pokoje jakousi vzrušenou debatu.

Josef

Promiň tedy, že tak náhle přepadáme.

Bolzano

Ach to nic , to nic. Jsem naopak velmi rád , že mám zas společnost, ačkoli jsem tady vlastně nebyl sám.

Dr.Fugner

Tak jsme tedy měli pravdu a kdepak je váš návštěvník. Vždyť přeci neodešel oknem.

Bolzano

Odešel právě, když jst e mne probudili.

Josef

Na schodech jsem vážně nepotkal i bratře.

Bolzano

Pánové, kam se vytratil váš vtip, což jste nepochopili, že to byl snový návštěvník.

Josef

Ach tak

Dr.Fugner

Pane doktore , nedivte se naší krátkozrakosti. Vždyť vtípky toho druh u přece nejsou ve vaší povaze.

Bolzano

Nu tak se již uklidněte. Víte kdopak mne tedy navštívil?

Oba pochopitelně nic neví

Bolzano

Tak si raději sedněte, byl tad y sám velký Goethe

Dr.Fugner no tak to vám závidím, jenom pokud to ovšem nebyl nějaký strašidelný s en.

Josef

Doufám, že byl sám ten chlípny stařík a že sebou netáhl nějakou poběhlici. Proslýchá se ,že předminulého roku se nám v Mariánských lázních přímo zbláznil do nějaké Lowetzow a vůbec je ten pán proslulý pokleslými mravy.

Dr.Fugner

No tak, nebuďte přece tak přísný pane Bolzano. Je to přece také básník a ti mají nárok na nějaký ten drobný přestupek, jinak by nikdy nic kloudného nenapsali.

Bolzano

Úplně s vámi souhlasím doktore, ale můžeš být klidný Josefe, neměl sebou žádnou ženskou natož nějakou poběhlici.

Dr.Fugner

Nu a o čem jste hovořili? Já bych se ho zeptal na toho Fausta.

Bolzano

Mám pocit, že to vlastně byla samomluva a že jsem si tím trochu s další prací pomohl

Nu děkuji za obavy a návštěvu , ale jsem přeci jenom trochu unaven. Tak tedy Dobrou Noc

FINIS OPERAE

Prolog-umístíme pochopitelně na začátek.

Prolog bude probíhat následovně. Proti sobě máme dva sbory. Dvě protikladné poloviny celku.

Dva zpěvy a také dva sólisté.

Obsah-patrně na způsob Herakleitovského ohně.

STRÍDA BAREV NEUSTÁLÁ, VŠUDE STÁLÁ ZMĚNA
ŽLUTÁ V ČERVĚŇ ŽHAVOU PŘECHÁZÍ
MODRÁ A ZELENÁ A ZASE ČERVENÁ
VĚČNÝ ONEŇ NEUSTÁLE PLÁPOLÁ
STRÍDÁ SE ANO A NE V RYCHLÉM SLEDU
TŘPYTNÉ ZÁBLESKY TĚCH ZMĚN
V POCHYBNOST SVÍRAVOU SE MĚNÍ
VŠUDE STÁLA ZMĚNA
CO SE TADY TEDY MĚNÍ
NENÍ TEN CELEK NEMĚNNÝ
NENÍ TO JENOM ZMĚNY VIDINA?
A CO TY ZMĚNY V ČASE?
VYKŘIKL JEDEN Z ANDĚLŮ
TAKÉ JE TO TAM DOLE SAMÁ ZMĚNA
SAMÝ REJ A DĚJ
POŘÁD SE TAM NĚCO MĚNÍ, DĚJE
STÁLÉ NOVÉ A NOVÉ LIDKÉ BYTOSTI
OSUDOVÉ ZMĚNY PROŽÍVAJÍ
LŽOU, MILUJÍ A NÁPODOBNĚ
AVŠAK TADY ODTUD JÁ VÍDÍM ROVNOU ČÁRU
ROVNOU JAKO PŘÍMKA, ŽÁDNÁ VLNA NEBO ZMĚNA
JAKO KLIDNÁ MOŘSKÁ HLADINA
JISTĚ ZBLÍZKA ROZVLNĚNÁ
AVŠAK Z NAŠÍ VÝŠE NIC A NUDA
JAKO BUBLINKY MI PŘIPADAJÍ LIDÉ
JAKO KAPKY DĚŠTĚ, CO SE RYCHLE ROZPLYNOU
PROČ PŘÁVĚ BOLZANO MÁ SVÉ MÍSTO V NAŠEM ZPĚVU?
PADLÝ ANDĚL CESTU MLADŠÍMU ZASTOUPÍ

MLČ SPRATKU, A NETÍREJ SVOJI HUBU
O NĚKOHO , KDO STOJÍ VÝŠ NEŽ TY
ŘÍKÁM TI JAKO ĎÁBEL, JAKO MISTR NEGACE
ALE I JÁ DOKÁŽI ODVAHU A UM NÁLEŽITĚ OCENIT
NEMÁM STÁNÍ A SLITOVÁNÍ S NĚKTERÝMI ŠVÁBY
TĚCH JE CHLAPČE , MNOHEM VÍC
NEŽ VÁS BLANOKŘÍDLÝCH TADY V NEBI
A KDE MÁTE VELITELE A VŮBEC CELÉ VELENÍ
ŽE NECHALI VÁS TADY JAKOBY NIC
VŠE JE JAKO PLAMEN, OHEŇ
A TVÁŘ BOŽÍ JAK ŘÍKAJÍ MYSTICI
PRÝ TAKÉ PLANE A NE KAŽDÝ NA NI POPATŘÍ
ROZTOČILY SE V NEBI DIVNÁ KOLA
PADL PADLÝ TVÁŘÍ DOLŮ
VSTAŇ
KDO
TY
JÁ
ANO TY LUCEFIRE
A HLUPÁKY SI DĚLEJ Z ANDĚLŮ A NÉ ZE MNE
HEJ PŘÍTELI-ZASLECHL JSEM , ŽE TĚ VĚDA ZAJÍMÁ
MNE PANE, ANI NÁHODOU
NEMÁM NA TO ŠKOLY , ROZUM, TALENT
KDEŽE VĚDY A PODOBNÉ NESMYSLY
ALE PROSÍM TĚ VÍŠ , ŽE VŠECHNO VÍM
ALE JAKSI NĚKDY NEMÁM KDY
VÍŠ. ŽE EXISTUJÍ AKTUÁLNÍ NEKONEČNA
ALE ANO TY TO VÍŠ
TAM DOLE JISTÝ BOLZANO SI BROUSÍ SVŮJ UM

NA VELIKÝCH VELIČINÁCH

JDI A PROMLUV S NÍM

AŤ UKÁŽE SE ,CO VYDRŽÍ

S TÍM FAUSTEM SE TO NEPOVEDLO

ZKUS TEDY TOHO BOLZANA

Vše se náhle rozplynulo

A my dostal i se na OLYMP

Dole rozkládá se Hellada

Ale tady nahoře v mracích nad mořem

Nad mořem plným vln a hbitých ryb

Sešli se bozi k poradě, sám Zeus

Hromovládce pozval si své příbuzné k velké hostině

TY HÁDE, -CHCI TADY NA CHVÍLI PLATONA

A JINÉ MUDRCE MÍT , PŘIVEĎ MI ZE SVÝCH JESKYNÍ

TAKÉ ARISTOTELA A PLOTINA A TAKÉ HERAKLEITA

MÁM COSI K PORADĚ A VÍM, ŽE S NIMI SE PORADÍM

CO MI TAK ŘEKNE HEFAISTOS NEBO TY

BEŽ A NEMEŠKEJ, CHCI JE TADY VŠECHNY MÍT

HÁDES NERAD UPOSLECH A NÁHLE ZMIZEL V HLUBINĚ

NÁHLE V MRAKU ŠEDIVEVÉM S NIM PŘILETĚL

VŠAK NEDOPADL DOBŘE TEN BOŽÍ SNĚM

A BLESKEM A HROMEM ZEUS UDĚŘIL

HÁDES S FILOSOFY JEN TAK TAK KRK ZACHRÁNIL

JISTĚ POUZE OBRAZNĚ, ON NESMRTELNÍ ONI DÁVNO MRTVÍ

ZŮSTAL ZEUS ZASE SÁM VE SVÉM PALÁCI

VAVŘÍN NA ZEMI, VÍNO KOLEM ROZLITÉ

PROČ SE TEN BŮH TAK ROZLÍTIL

NA TO NENÍ SNADNÁ ODPOVĚĎ

VŠAK KDO NAŠI TRAGEDII UVIDÍŠ

MOŽNÁ NĚCO Z TOHO POCHOPÍŠ

Sestupme dolů z věčnosti

Do časového kolotání, do dějů víru

Jaké to divné víření, skutky podobají se zde

Ženské ozdobě, náhrdelníku z bílých perel

To však jen první vhled

Vždyť perly téměř k nerozeznání vedle sebe jsou

Tak sobě jsou si rovny různé skutky

Ty z minula i ty ze současna

Různou ale mají váhu hodnotu

A práva perlorodá jistě větší cenu má

Než jakýsi umělý padělek

Nuže již jsme zde a tady dole

Próza nad veršem převládá

A proto změňme styl

Na scéně, která se odsunala v čase do roku 1819 objevují se další protagonisté.

Osobní lékař císaře Františka Schiffta a jeho zpovědník Frint a pochopitelně i císař František

Hofburg, Vídeň roku 1819, podzim –patrně

Císařova osobní kaple, po zpovědi císaře Františka doprovází jeho zpovědník Frint a mají namířeno do císařovy pracovny.

Císař

Myslíte si tedy Frinte, že s tou pražskou záležitostí uděláme nejlépe, když toho Bolzana odvoláme? Nezdá se mi, že by překračoval meze je, no jak bych to řekl, příliš svůj.

Frint

Mám obavu vaše veličenstvo, že příměr svůj nevyjadřuje zcela přesně podstatu té věci. Myslím si, že názor doktora Schiffta vás přiměje poopravit ono svůj a možná potom použijete přílehavějšího výrazu příliš kacíř, vždyť víte jak to vypadá v ČECHÁCH. Právě tady je na místě ve věcech katolické orthodoxy nejvyšší obezřetnost a pochopitelně také převeliká opatrnost, ale v některých případech nezbyvá než ukázat tvrdou ruku.

Císař

Vy proti tomu nemocnému profesorovi máte něco osobního Frinte? Vždyť v jiných případech jste mi radil spíše k blahovůli .

Frint

Vaše Veličenstvo. V žádném případě nechovám vůči profesorovi Bolzanovi nějakou zášť. Mám pouze odůvodněné obavy, že milý Bolzano sešel ze správné cesty a bohužel na ni přes veškerá varování i nadále zarputile setrvává. Již několikrát v minulosti byl vedením university upozorněn, aby se ve svých přednáškách striktně držel Frintovy učebnice, což náš Bolzano také činí, ale po svém. Nechal jsem si poslat z PRAHY opisy jeho přednášek a jeho nedělních a svátečních exhort, abyste se sám ráčil přesvědčit o jeho výkladu nejsvětější nauky. Nemusí být člověk zrovna doktorem teologie, aby velmi rychle pochopil, že Bolzano vnímá písmo svaté víceméně pouze symbolicky a mám velké pochybnosti, zda-li by mohl přísahat, že veškeré záznaky o nichž nás spravuje písmo vnímá doslova tak jak je tam uvedeno. Dále musíte uvážit důležitost jeho úřadu profesora na stoličce náboženské filosofie, kterou jsou povinni navštěvovat posluchači všech fakult. Tento vážný úřad umožňuje ovlivňovat smýšlení všeho studentstva a nemusím vám jistě připomínat jak neklidný živel to je. Vzpomeňte jenom laskavě na onu nedávnou studentskou demonstraci ve Wartburgu.

Císař

Dobrá Frinte, připravte mi ty opisy k posouzení. Možná to bude přece jenom trochu vážnější, než jsem si myslel. Ano, mám pocit, že se mi o tom Bolzanovi také zmiňoval papežský nuncius, který také vyjádřil nemalé znepokojení se stavem výuky náboženské filosofie v Praze. Jistě si Frinte, ovšem uvědomujete obtížnost takového předmětu, jehož samotný název výmluvně vypovídá o podivně marné snaze spojit neslučitelné, tedy náboženské pravdy s pravdami filosofickými. Ale tohle to je dávno stará známá věc a vám to jistě nemusím obšírně vysvětlovat. Od toho tady koneckonců máme onu stoličku a právě proto musí být obsazena po velice pečlivém výběru a velice se divím, že na ni byl před lety uveden právě Bolzano, který byl tehdy právě promován a pokud se nemýlím tak právě tehdy také teprve obdržel kněžské svěcení.

Frint

Jistě jste ho Vaše veličenstvo potvrdil jeho uvedení do úřadu na základě dobrých doporučení a po pečlivém zvážení. A vůbec se tomu nedivím, protože doktor Bolzano již tehdy projevoval veliké nadání a jistým způsobem ho k uvedení do úřadu doporučoval jeho nízký věk, neboť vedení university správně uvážilo, že právě mladý člověk by mohl zaujmout své mladé posluchače, což se také potvrdilo. Bohužel vzbudil jejich zájem právě svým volným a velmi svobodomyšlným výkladem náboženské nauky a mám obavu, že důsledky této nerozvážnosti budeme napravovat dlouho. Ale ono to bohužel nevězí jenom v Bolzanově přístupu k náboženství. Rád vám předložím pár jeho společensko vědních spisů, z jejichž obsahu člověku vstávají hrůzou vlasy na hlavě.

Císař

Frinte, vy skutečně nezapřete své jezuitské kořeny a nemohu si nevzpomenout na Lamortaina a jiné jemu podobné zjevy včetně onoho neblaze proslulého pátera Josefa, jehož zákulisní pletichy způsobily našemu domu mnohou škodu. Nepletu-li se tak právě

vy jste mi toho Bolzana také doporučoval a já jsem dal na vaše mínění. Neberte to špatně. Chápu, že jste s otva mohl prohlédnout do budoucnosti a vidět tam tu šlamastyku, do které jsme s tím Bolzanem dostali. Takže říkáte, že mírnými domluvami s ním nic nesvedete? To není příliš potěšující zpráva. Každý takový zásah vyvolá spoustu řečí a všelijaké pletichaření. Moc dobře vím, že Bolzano má dobré vztahy s představiteli české šlechty. Mám na mysli nejvyššího purkrabího Kolowrata a hraběte Chotka a Černína. Nu uvidíme, co nám k tomu poví Schtiff.

Poslyšte Frinte. Prý se ten Bolzano také zabývá ve volném čase tak trochu matematikou? Nevíte o tom něco bližšího?

Frint

Vaše veličenstvo, nechal jsem si zjistit vše o Bolzanově publikační činnosti a máte pravdu, že zájem o tuto vědu je mu velice blízký a mám potvzveno, že Bolzano je skutečně velmi talentovaný a jeho matematické spisy prý mají vynikající úroveň. Pokud by vás to zajímalo více, mám tady seznam jeho prací vydaných roku 1819 a je mezi nimi několik drobnějších matematických prací. Kdybyste vaše veličenstvo, ráčilo posečkat, hned to vytáhnu.

Císař

Ale jistěže posečkáme Frinte. Zajímalo by mne, jestli tady máme ve Vídni nějakou chytrou hlavu, která by ty jeho výpočty mohla posoudit tak říkajíc odborně. Možná je ten Bolzano muž na nesprávném místě. Možná by se mohlo ukázat, že jeho vědecká práce může mít význam pro stát. Podívejte se Frinte, třeba do Anglie. Nemusíte mít ty Angličany zrovna rád a já je nemohu vystát nejenom kvůli jejich parlamentarismu a anglikánské církvi, ale ten jejich Newton byl přeci jenom chlapík. My jsem tady sice měli Keplera, ale ta zatracená třicetiletá válka nás upozadila ve vývoji o mnoho let. Někdo mi říkal, že Kepller nebyl daleko od Newtonových objevů. Třeba se ukáže, že nám v Praze vyrůstá někdo podobný, ale to pochopitelně nic nemění na situaci, protože pro nás je Bolzano v první řadě profesorem náboženské filosofie, který se patrně těžce prohřešuje proti svým povinnostem a proto s ním budeme muset udělat rázný konec.

Frint

Tady bych si dovilil vaše veličenstvo, uvést několik jeho děl. A mimochodem, myslím si, že profesor Kastner z vídeňské university by vám mohl o obsahu Bolzanovým matematických prací povědět přeci jenom trochu více než já, který se raději vždy takovému hrdopyšnému rozumování vyhýbal.

Císař

Tak čtěte Frinte.

Frint

Tak tady to máme. Jako první tady je uveden spis z roku 1804. Betrachtungen über einige gegenstände der Elementargeometrie.

Dále Der binomische Lehrsatz und als Folgerung aus ihm der polynomische und die reihen, die zur Berechnung der Logarithmen und Exponentialgrößen dienen, gegenauer als bisher erwiesen z roku 1816

Potom Rein analytischer Beweis des Lehrsatzes , dass zwischen je zwei Werten, die ein entgegengesetztes Resultat gewähren, wenigstens eine reelle Wurzel der Gleichung liege z roku 1817

A nakonec Die drei Probleme der Rektifikation, Komplanation und der Kubizierung, ohne Betrachtung des unedlich Kleinen, ohne die Annahme des Archimedes und ohne agend eine streng erweisliche Voraussetzung gelöst, zugleich als Probe einer gänzlichen Umgestaltung der Raumwissenschaft allen Matematikern zu Prüfung vorgelegt z roku 1817

Císař

Nu to je celkem uctihodný seznam. Zařídte mi prosím setkání s doktorem Kastnerem. Pokud možno ,co nejdříve.

Frint

Ano vaše veličenstvo.

Císař

Á náš doktor Schtiff, Tak jak se máte doktore?

Schtiff

Děkuji za přeptání vaše veličenstvo. Díky Bohu je vše v nejlepším pořádku a cítím se zdrav. Bohužel tak tomu není všude a jistě víte, kam tím mířím.

Císař

Snad nemáte na mysli to otravné nachlazení, které mne trápí již několik dní? I když musím přiznat, že my ten váš lektvar přeci jenom trochu ulevil.

Schtiff

To jsem opravdu potěšen, že je vám již lépe. Neměl jsem ovšem na mysli vaše nachlazení, nýbrž znepokojující zprávy z Prahy.

Císař

Ach zase ten Bolzano,

Schtiff

Bohužel ano. Rád bych vás upozornil na jeden citát z jeho knihy Erbauungsreden.

Císař

To patrně nebude nějaké matematická práce?

Schtiff

Tak to tedy určitě ne vaše veličenstvo.

Císař

Nu tak mi to tedy přečtěte , máte-li to tady.

Schtiff

Prosím zde si jen račte vaše veličenstvo , přečíst na stránce 99 místo, kde se praví: Přejde doba, kdy tisícové hierarchické stupně hodností a přehrady mezi lidmi, jež působí tolik zla, budou odkázány do náležitých mezí a kdy každý bude jednat se svým bližním jako bratr s bratrem. Přejde doba, kdy budou zavedeny konstituce, které nebudou tak strašně zneužívány jako ty dnešní.

Císař

Tak to by Schtiffte, stačilo. Dále mi již nemusíte nic číst. Zařídte u dvorské školní rady, aby tu věc vyřídil rychle. Zbavte ho úřadu a já si ještě rozmyslím jak s ním naložíme.

A vy Frinte, pozvěte pražského arcibiskupa k audienci . Pobývá právě ve Vídni a nebude na škodu s ním toho Bolzana probrat více. Mám pocit, že tady budeme muset zakročit s největší přísností.

VYPRAVĚČ

A TAK V TOKU ČASU VŠE MIZÍ

ODPLÝVÁ PRYČ DO NENÁVRATNA

MY VŠAK JAKO PADLÍ ANDĚLÉ ZPĚT SE MŮŽEM OBRÁTIT

DLE LIBOSTI SEM TAM PUTOVAT

DO PRADÁVNA ZAVÍTAT A TAKÉ DO BUDOUCNA NAHLÉDNOUT

ROŽMITÁL 1824

PRAŽSKÝ ARCIBISKUP CHLUMČANSKÝ

Jen se posaďte milý doktore.

Bolzano

Děkuji vaše excellence.

Arcibiskup

Podívejte pane doktore , váš případ se již táhne několik let a myslím si, že byste měl zvážit jaké následky pro vás může váš zatvrzelý postoj mít. Jistě víte kam až to dopracoval váš přítel Festl a jistě také jako znalec církevního práva víte jaké to vše může mít následky. Víím, že jste sice samotář, ale někdy se může stát, že i samota se vám bude zajídat.

Bolzano

Vím kam míříte a také jistě víte jak to je s moji samotou, kterou jsem si ne zvolil dobrovolně. Vždy jsem rád pobýval ve společnosti nejenom zvědavých studentů. O to vše jsem byl naprosto nespravedlivě připraven. Mohli jsem si vaše excellence, ušetřit čas. Pokud po mně chcete to co jste po mně chtěl minulý i předminulý rok, dočkáte se stejné odpovědi. Nikdy vaše excellence, nepřipojím svůj podpis pod vaše odvolání a tím méně ode mne může někdo očekávat, že bych snad něco odvolával veřejně již proto ne, že prostě nemám co odvolat. Nikdy jsem nepopíral správnost našeho nejsvětějšího učení a všechny články naší věrouky chovám ve velké úctě, jinak bych se také sotva mohl stát knězem.

Arcibiskup

Správně jste pane doktore, pochopil důvod vaší audience. Nebudu tady na vás nějak naléhat. Jenom jsem vás chtěl naposledy přátelsky upozornit, že brzy přijde doba, kdy již žádné smírné řešení nebude možné. Dávám vám jeden měsíc, abyste si vše ještě jednou zvážil. Potom ode mne již nemůžete očekávat žádné zastání. Nemyslete si, že neoceňuji vaši učenost, ale vy jste se milý doktore, dostal mezi mlýnské kameny, které vy nedokážete zastavit. Málokterému smrtelníku bývá dopřáno, aby vzbudil pozornost nejenom u samotného panovníka, ale také u samotného papeže. Vaše postavení je naprosto ztracené, pokud neustoupíte. Vy přeci nejste žádný Napoleon, abyste si mohl dovolit tak zarputile odolávat nejvyšší moci.

Bolzano

Na to vám mohu vaše excellence, pouze říci, že boží mlýny melou pomalu, ale jistě. Promiňte mi, ale byl bych nerad ztrátou vašeho času a vaší nejmilostivější přízně. Mohu vás ujistit, že za měsíc bude moje odpověď stále stejná. Nikdy nemohu podepsat něco, co naprosto podle falšuje moje skutečné názory. Nikdy.

VYPRAVĚČ

JAKÁ TO PASTVA PRO OČI

JAKÁ TO PŘEHLÍDKA CHARAKTERŮ

A JAKÁ BLAŽENOST TO POSLOUCHAT

JAK SE NEJSVĚTĚJŠÍ SLOVA PŘEVRACEJÍ NARUBY

JAK SE VE JMÉNU KRISTA

PÁŠE NEJZNAMENITĚJŠÍ NEMRAVNOST

JAK SE TO STÁLE A STÁLE OPAKUJE

DOBRO CHTĚJÍ KONAT A PŘESTO Z TOHO MAJÍ ZLO

NECHÁPU BOŽÍ PLETKY S TÍM LIDSKÝM PLEMENEM

JAK DOPADLO S KRISTEM KAŽDÝ VÍ

STÁLE A STÁLE STEJNÁ NEPRAVOST

PODLOST, KŘIVOST A HŘÍCH
JÁ NEMUSÍM ANI PRSTEM HNOUIT
LIDI A JEJICH POVAHA VŠÍ ŠPÍNU ZASTANOU
JE-LI NĚKDE PEKLO , PAK JE NA ZEMI
JSEM TÍM JIŽ ZNECHUCEN A SVRCHOVANĚ UNAVEN
TOHO CHLAPA JE MI ALE LÍTO
JAK S NÁM ALE ZAMETLI
PŘESTO VŠAK STÁLE HLAVU HRDĚ ZDVÍHÁ
A JEŠTĚ MÁ ČAS NA SVÉ VÝPOČTY
VZPOMÍNÁM SI JAK PROMOVAL
JAK NA KNĚZE BYL VYSVĚCEN
JAK JÍM VLASTNĚ ANI NECHTĚL BÝT
JAK TĚŽCE ZVLÁDAL CELIBÁT
JAK HO ŽENY SILNĚ VÁBILY
VŽDYŤ PO OTCI JE ITAL HOTOVÝ
JAK TEN BY K SUKNI BYL LHOSTEKNÝ
ON TO ALE VYDRŽEL
SVATÝ ANTONÍN TO TAKÉ NEMĚL LEHKÉ
ALE TEN NEBYL ITALEM JAKO BERNARDO
CHTÍČ A SOULOŽENÍ VŠELIKÉ
NEMŮŽE BÝT OVŠEM BOHU PROTI MYSLI
PROČ BY TAKÉ TO TAK ZAŘÍDIL
A ŽENU TAKOVÝMI VNADY VYBAVIL
ALE STEJNĚ JE TO JENOM PAST PŘÍRODY
KAŽDÝ ČASEM OTUPÍ
A KAŽD Á ČASEM ZVADNE, KVĚT OPADÁ
JE KLID
NĚJAK JSEM SE V TOM ČASE POTRATIL
JIŽ NENÍ ROK DVACET ČTYŘI ALE PROBOHA

DEVATENÁCT. JSEM ZASE ZPÁTKY VE VÍDNI

FRINT UŽ ODEBRAL SE NA KUTĚ

A SHTIFFT SI BIBLI U SVÍCE OTEVŘEL

JENOM CÍSAŘ JEŠTĚ NEŠEL SPÁT

VŠAK NA JEHO BEDRECH ŘÍŠE CELÁ SPOČÍVÁ

SVÍTÍ SVÍCEN V PRACOVNĚ A ON TAM NENÍ SÁM

V POLOŠERU SEDÍ KDOSI PROTI NĚMU

DESÁTÁ ODBYLA A...

CÍSAŘ

Nechal jsem si vás vážený pane, zavolat v tak pozdní hodinu , protože je to ve svrchovaném státním zájmu. To potom ovšem musíme zapomenout na osobní starosti a cele věnovat svoji osobnost vyššímu cíli. Možná vás překvapí předmět mého zájmu, ale nenechte se tím prosím , zaskočit.

Jen si prosím vás udělejte pohodlí. Ano jen si sedněte a za chvíli nás čeká malé pozdní pohoštění. Ale nyní k věci. Znáte doktora Bolzana?

Karstner

Jak bych mohl vaše veličenstvo neznat Bolzana? Ano doktor Bolzano, děkan pražské filosofické fakulty, ředitel přírodovědecké sekce KRÁLOVSKÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI NAUK a také autor nejednou zajímavého vědeckého pojednání. Velice nadaný muž. Ale doneslo se ke mně, že jeho jisté postoje nejsou tak zcela úplně v pořádku.

Císař

Profesore, vy byste mohl okamžitě zasednout v tajné radě. Ale stejně z vaší odpovědi plyne jistá spřízněnost s našim pražským učencem a já vám to ani nemohu mít za zlé, neboť jakožto matematik bude nad jiné výjimečný a mám pocit, že skutečně geniálních matematiků máme v císařství méně než prstů na rukách. Nu nemusíte mi hned oponovat. Možná jich bude o něco více, ale plně rozumím , že pro vás je každý takový naprosto k nezaplacení. Bohužel by ovšem takoví lidé neměl i zastávat stolice náboženské filosofie na našich universitách, neboť s takového spojení nemůže nikdy vzejít nic dobrého. Je mi tak trochu líto, že se Bolzano díky své svobodomyslnosti dostal do takových potíží, ale naprosto nemohu souhlasit s některými jeho názory na správné společenské uspořádání. To je tak, když kněz počítá rovnice a matematik celebruje mše a navíc si myslí, že lid potřebuje svobodu. Kam to vede s tou svobodou jsme se přesvědčili v uplynulých desetiletích a nemusím vám připomínat hrůzy francouzské revoluce, i když nutno přiznat, že naprostá neschopnost Ludvíka řídit stát nemohla nevést než do záhuby. Když každý stav překročí meze , které mu přísluší, nevzejde z toho nic dobrého a ve Francii si tamější šlechta zapříčinila svůj pád sama bez cizího přičinění. Bourat dávné pořádky ovšem zaplatíte krví. Spravedlnost v mezích daných tradicí –ano, ale lid jak dobře víte potřebuje ve své nevědomosti pevné otěže a žádný doktor z Prahy mi nebude na universitě kázat o nějaké konstituci. Tím si

zpečetil osud a může být opravdu rád, že nežijeme tak před dvě stě lety. Tehdy bych se naprosto nerozpakoval a nechal bych urazit tu jeho paličatou palici a bylo by to vyřízeno. Dnes již nejsou takové postupy dost dobře možné a možná by to i byla škoda. Chtěl jsem se váš zeptat na váš názor na Bolzanovu vědeckou práci, zejména na jeho matematické práce. Budu k vám profesore, upřímný ale jak říkají v Čechách rozumím tomu jako koza petrželi.

Karster

Velice si cením vaše veličenstvo vaši nejmilostivější upřímnosti. Oplatím vám stejnou mincí a již tento výrok by mne vlastně mohl stát pře dvě stě lety hlavu. Ano cením si vysoce drobné matematické práce doktora Bolzana a hned se vám ve stručnosti pokusím vysvětlit proč.

ODBOČKA VYPRAVĚČE, ABYCH TO NEZAPOMNĚL-PARADOXIEN DES UNENDLICHEN-TUTO KNIHU VYDAL PO BOLZANOVĚ SMRTI FRANTIŠEK PŘÍHONSKÝ, S NÍMŽ BOLZANO V LETNÍCH MĚSÍCÍCH ROKU 1847 za pobytu u Antonína Veighta v Liběchově o těchto otázkách rozprávěl.

Liběchov 1847

Paní Veightová vstupuje do selské sednice sloužící Bolzanovi jako jeho pracovna a ložnice zároveň.

Paní VEIGHTOVÁ

MÁTE tady návštěvu pane Bolzano.

Bolzano

Ach děkuji a kdopak nás to přijel navštívit do našeho tuscula.

Paní Veightová

Pan Příhonský,

Bolzano

To jste mne snad ani nemohla více potěšit paní Veightová. Tak František si na mne našel čas. Jen ho prosím vám co nejrychleji uveďte.

Příhonský

Pozdrav Pán Bůh Bernardo

Bolzano

I tebe milý a vzácný příteli.

Příhonský

Myslel jsem, že se podaří přijet již dříve, ale všelijaké povinnosti mne stále zdržovaly, ale to už je za mnou. Četl jsem v tvém dopise, že bys ses se mnou rád poradil o vydání jisté knihy.

Bolzano

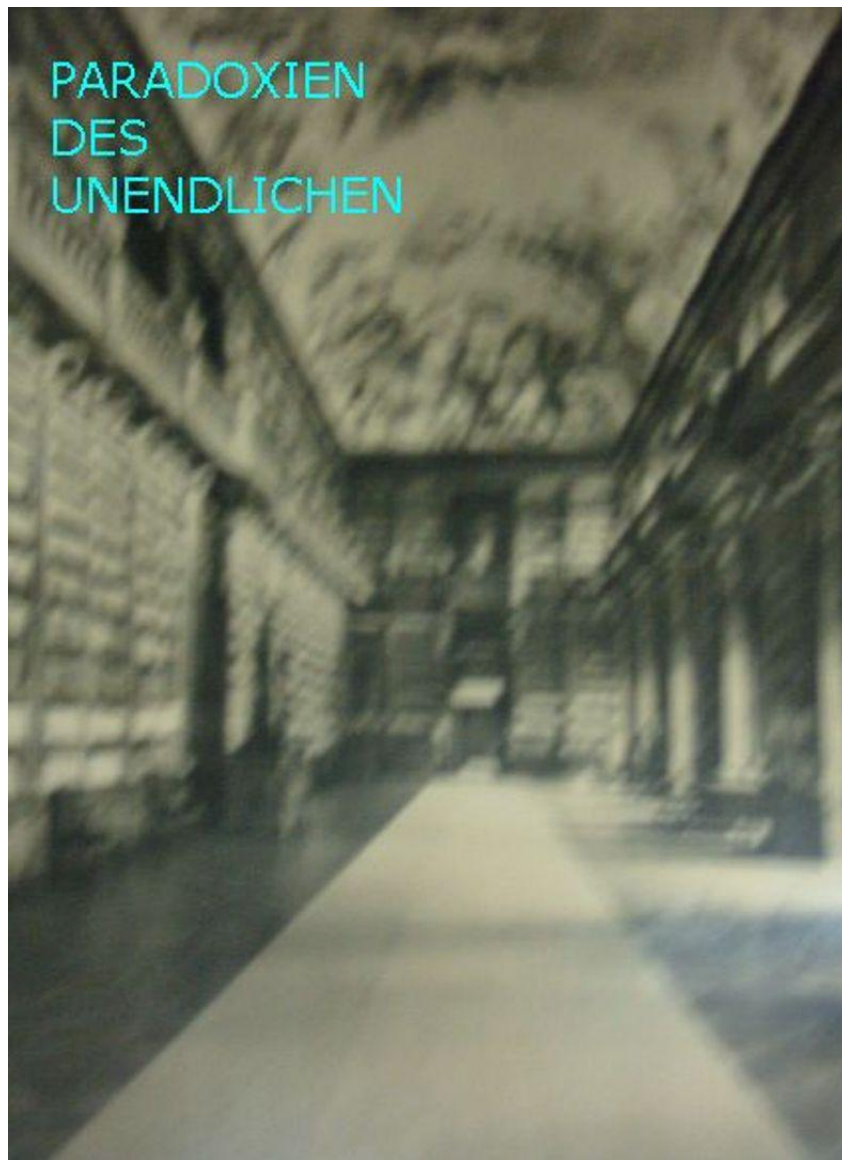
Ano, ano, ale to vše ještě probereme. Víš co pojdme ven do zahrady. Máme skvostný letní den a paní Veightová bude jistě tak laskavá, že nám tam v altánku múz připraví malé občerstvení.

Příhonský

Ach tak, již tomu rozumím proč tak lpíš na venkově. Kdeže kouzlo jara a lidová píseň z polí, ale múzy to jsou, co tě tak očarovaly, že odmítáš jakoukoli cestu za humna.

Bolzano

Nu byl rád kdyby tomu bylo tak, ale mé důvody jsou jak jistě víš daleko přízemnější. Navíc se mi zase vrátily ty dýchací obtíže a celkově se cítím velmi unaven a kdyby se našla múza, která by mne vyléčila, byl bych ji snad sepsal nějakou báseň a to je co říct, protože poezii jsem byl schopen číst ještě tak v mládí a poté jsem možná ku své škodě vyměnil lyriku za epiku. I když možná se mi přihodilo, že jsem se přeci jenom k té lyrice na stará kolena vrátil. Ano Františku, je to překvapení a možná tě při čtení mého posledního rukopisu nepřepadne veršování, ale je to tam.

Příhonský

Tak jsi to již dopsal?

Bolzano

Nedopsal Františku, nedokončil jsem to tak , jak jsem si představoval a pokud budu mít ještě sdostatek sil, pokusím se k tomu ještě vrátit. Nyní jsem ale strašně unaven, ačkoli jsem si dobře vědom toho , že jsem zůstal na půli cesty. K něčemu se ti přiznám. Možná jsem toho nechal záměrně, neboť jsem dostal pocit , jako bych vstupoval tam, kam by se člověk nikdy neměl podívat a možná mne k tomu přerušení přiměla jedná podivná událost z minulosti. Myslím si, že jsem ti o tom nikdy nevypravoval. Možná právě nyní je ta chvíle, kdybych ti o tom měl přeci jenom něco říci. Znáš Goetha?

Příhonský

Ale Bernarde, kdo by neznal Goetha? Já sám jsem mu v mnoha ohledech nikdy nepřišel na chuť. A toho jeho Fausta nemám rád, ale přiznávám, že některé jeho básně mi rozechvěly srdce. Tak živě a s citem to uměl napsat. Nu nepopírám jeho básnickou velikost. A proč se mne vyptáváš Bernarde, právě na něho. Nikdy jsem si nevšiml, že by ses jím nějak hlouběji zaobíral.

Bolzano

Je tomu již pěkná řádka let, kdy jsem si se zaujetím přečetl jeho spis o světle. Zaujal mne způsob jeho myšlení a také ta odvaha postavit se svým názorem téměř proti celému učenému světu. Bylo to snad ve 22 roce a ten spis mne natolik nadchnul, že jsem napsal Goethovi, ale nedočkal jsem se odpovědi. Až, jaké překvapení, po několika letech obdržel jsem dopis z Výmaru. Mám ho tady s sebou. Tu máš Františku, jen si ho klidně přečti.

Příhonský

Bernarde, děkuji za tu důvěru. Nu rád se podívám-BERE DOPIS A ZAČNE ČÍST NAHLAS

VELEVÁŽENÝ A VZÁCNÝ PANE

S velikou pokorou vám píši tyto řádky. Nerad bych se omlouval za ono nedopatření, jež vás možná roztrpčilo natolik, že odmítnete číst dopis onoho výmarského nezdvoračka dále. Jaká omluva by mohla vyvážit to nespolečenské chování tak výjimečného u muže proslulého svými vybranými způsoby. Jedině těžká nemoc, jež mne tehdy zle potrápila stojí za tím nedorozuměním a po pár měsících, kdy jsem byl již z nejhoršího venku, jsem si uvědomil, že psát vám vážený pane, s takovým zpožděním bylo by velkou neomaleností a tak se ji dopouštím až z odstupu pár let.

Nepopírám, že náš způsob nazírání na svět nemůže být snad ani protikladnější, ale jedno nás vážený pane, přece jenom spojuje a mám-li onu spojitost pojmenovat, napadá mne cosi jako láskyplná zvědavost. Víte mě byly vždy velice cizí abstraktní světy vaší ušlechtilé vědy a daleko jsem to v ní nedotáhl. Vždy mne nesmírně vzrušoval okolní svět. To kolem mne, co vnímám svými očima a na pohrávání s nejčistšími výtvoří lidského rozumu, nevybylo mi času ani talentu. Abych si udělal jasno o vašich zájmech, musel jsem se obrátit na pana Gausse a ten byl tak laskav, že mi věnoval pár okamžiků, aby mi vysvětlil, kdo jste a čím se zabýváte. Nu ano, nezdá se to, ale dobré myšlenky si už vždy nějak najdou svoji cestu a pan Gauss o vás projevil vysoké mínění. Zejména jej zaujal váš pokus vystavět matematiku na čistě ideovém základě. Napsal mi tehdy, že ho to také pudí zamést v oné krásné budově a vnést tam zase trochu pořádku, ale že si nakonec řekl. To je práce pro někoho mladšího a zdá se mu, že právě vy jste na dobré cestě. Vyjádřil jistě pochybnosti o vašich názorech kolem přirozených čísel, ale takové pochyby měl vysvětlit raději přímo vám. Necítím se povolán k tomu, abych sám soudil dosah vašich úvah.

Vážený pane. Nejsem si zcela jist, zda-li se ještě ve svém pokročilém věku vypravím na nějaké cesty. Je možné, že v létě budu pobývat v Mariánských Lázních a pokud tomu tak bude, rád bych vyslyšel volání svých přátel a rád bych vykonal návštěvu

vašeho skvostného města na Vltavě. Pokud by vám to nebylo nevíáno, rád bych se s vámi seznámil osobně a rád bych s vámi probral nejenom vaši vědu. Hrabě Šternberg mne zpravil o jistých nemilých záležitostech. Možná bych vám mohl být trochu nápomocen...

PŘÍHONSKÝ

Jaké oduševnělé psaní. Dokonce se tady zmiňuje Gauss. A setkali jste se tedy Bernarde? Pokud mi paměť dovoluje, mám pocit, že Goethe od jisté doby přestal jezdit do Čech a o nějakém jeho pobytu v Praze mi není nic známo. Taková návštěva by tady vyvolala patřičný rozruch a o tom, že by takový pán cestoval inkognito, pochybuji.

Bolzano

Já ti vážně nevím, jestli v Praze byl či nikoli, ale já jsem se s ním v Praze přeci jenom sešel. Jenom si ale nejsem vůbec jist, jestli i přímo s ním. Nu ani můj bratr ani doktor Fugner mi moje domněnky nepotvrdili, ačkoli v tom vidění byli také a já jsem raději vše obrátil v žert a vysvětlil jsem to sobě i jim jako výplod jakéhosi živého snu. Ale v roce 1826 jsem s Goethem hovořil v našem pražském domě. A právě tady jsme probírali jisté myšlenky, které jsem potom dále rozvíjel na různých místech a jejichž ucelené, ale nedokončené podání obsahuje můj nejnovější rukopis, který bych ti rád svěřil do opatrování a také bych byl rád, abys jej po mé smrti vydal. Snad se najde dostatečně silný a dostatečně morální a statečný muž, který se nenechá svést ze správné cesty. A právě u předmětu, jímž se rukopis zabývá, je sejití s cestou tím největším nebezpečím. Navíc se bude muset ten budoucí myslitel obrnit velikou vytrvalostí, neboť je to temné téma a navíc plné paradoxů a bude to vyvolávat zášť a odpor. Zde naštěstí snad pouze učenců, ačkoli mám obavu, že se k nim po čase může přidat i církev. Mne pronásledovali z úplně jiných důvodů. Sic e naprosto vylhané, ale v tomto případě by se mohl najít i ne jeden oprávněný důvod a proto jsem také již neměl odvahu pokračovat. Ale s kým jsem to tehdy hovořil Františku, když ne s Goethem. Nemohl to být sen. Jsem o tom pevně přesvědčen, že to nebyl sen. Ale návštěvník mi zanechal vizitku, cosi na památku. Našel jsem ten vzkaz sice později, ale potom jsem již nemohl pochybovat.

Příhonský

Jak se se bude jmenovat ta kniha?

Bolzano

Paradoxy nekonečna.

Příhonský

Promiň, že jsem tak odbočil. Ty jsi mne ale vystrašil a polekal. Ne, ne, vůbec si nemyslím, že jsi blázen. Ani v nejmenším. Ale tuším tvé vysvětlení. Nejsem kněz a jak víš mám své opodstatnění pro mnohou pochybu, ale věřím v Boha. To víš. A tak mne napadlo, že přeci není možné, aby se všichni tak těžce mýlili. Mám na mysli tu spoustu ušlechtilých mužů, svatých, učenců. Nevím koho, bych měl jmenovat jako prvního. Snad sv. Augustin a po něm celá řada dalších. Benedikt a František a další a další. Pro ně všechny byl ten dobrá protiklad naprosto reálný. Nedávno jsem o tom

uvažoval a tak mne napadlo, že je všechno Bůh a jak si potom mám ten protiklad vysvětlit. To si mám vážně říct, že ON je také JÍM? VŠE JE BŮH A MY JSME S NÍM A V NĚM A JE TAM TEDY TAKÉ ON. Ale On jsem také já a ty. Záleží na nás, kam se obrátit. A jaký ti to nechal pozdrav ten návštěvník.

Bolzano

Nu mohlo by tě ledacos napadnout. Třeba tmavá škraboška anebo prsten pečetní. Nic takového. Sublimněji jal se mne pokoušet. Spíše jsem si to sám způsobil a možná, že on byl vskutku pouhou vidinou. Ale nepřicházívali na člověka takové sny zas tak často, aby nad nimi mohl jen tak bezstarostně mávnout rukou. Zanechal mi tam myšlenky a já se jimi musel obírat a dojít až sem ke svému rukopisu. Byl to náznak různých možností a různých cest. Ale v jádru je věc dobrá a já se o to nebojím. Proto ti ji předávám a ty už si s ní poradíš. Pokud ji nevydáš, nebudu tě strašit jako duch.

PROZATIMNÍ KONEC ROZPAVY NAŠICH PŘÁTEL V LIBĚCHOVĚ

Císař

Víte profesore, že počty a geometrii jsem doslova nesnášel, ale pochopitelně naprosto uznávám jistou nezadatelnou úlohu, jež počtářství má, i když jsem opravdu nemohl pochopit, že tomu může někdo přikládat až takovou důležitost, že se vám bude do omrzení snažit vtlouct do hlavy, že nakonec je všechno číslo.

Karstner

Inu vaše veličenstvo, s některými ideální máte potíž. Kam se podíváte, narážíte na jakási množství velikosti a všelijaké tvary a již jenom proto, že je něčeho příliš a něčeho málo, vám vznikají rozmanité souvislosti a o tom, že tvar sám o sobě není nezanedbatelnou vlastností, vám potvrdí každý pohled na ženskou tvář, abych použil nejběžnější příklad a to, že nám doposud měsíc nespádl na hlavu bereme jako hotovou věc, nad níž bychom se ovšem měl i převelice podívat, vždyť právě ty nejsamozřejmější fakta bývají v posledku těmi nejzáhadnějšími. Každý student mechaniky to již pomalu také vnímá Newtonovy Principia jako běžnost, ale pokud uznáte jejich vševládou platnost a také jejich matematickou ústrojnost, potom jaksi zjistíte, že jaksi kdesi jako základ všeho není materie, ale ideálno a to možná ideálno matematické a jelikož jistě nepochybujete o božském původu světa jistě vám nebude proti mysli duchovní základ všeho. Proč do toho přibírat masu anebo hmotu anebo materii. Tímto úvodem jsem jenom chtěl zdůraznit jistou chvalitebnou vlastnost matematiky, neboť se daleko přesněji zabývá přesně tím, čím se zabývají také naši teologové a tudíž každý matematik je v podstatě teologem, aniž by to mnohdy jenom tušil a jelikož se jedná o přísnou disciplínu, vyžaduje od svých milovníků také vzácnou sebekázeň a přímo božské zanícení pro věc a ani jedna z těchto vlastností neschází právě doktoru Bolzanovi. Každopádně z jeho snah plyne závěr o pokus postavit matematiku na nohy a dát ji pevné základy, ale mám obavu vaše veličenstvo, že by přeci jenom bylo lépe pokračovat v naší rozpravě až po ránu, pokud ovšem ta věc nestrpí odkladu jsem hotov pokračovat až do úmoru a vynasnažím se ze všech sil, abych vám vše náležitě osvětlil.

Císař

Víte co doktore, připravte srozumitelnou a krátkou zprávu o jeho práci. Máte pravdu, asi bych již nebyl schopen sledovat vaše vývody, zejména po tak vyčerpávajícím dni. Ale male pohoštění jistě neodmítnete.

Karstner

Vaše veličenstvo. Jsem nesmírně poctěn.

Císař

Tak mne tedy vážený pane, jenom pěkně následujte.

CÍSAŘ S PROFESOREM KARSTNEREM SEDÍ U TABULE. NAD NIMI ZÁŘI MNOHORAMMENÝ SVÍCEN. STĚNY JSOU POKRYTY VELKÝMI ZRCADLY A TMAVÝMI PORTRÉTY.

CÍSAŘ

TAKŽE VY MI TVRDÍTE, ŽE BOLZANO SE POKOUŠÍ OPROSTIT MATEMATIKU OD VEŠKERÉ NÁZORNOSTI, ŽE BY SE NEJRADĚJI DOKONCE OBEŠEL BEZ KRUŽNIC A ÚSEČEK A DOKONCE I BEZ BODŮ A PŘÍMEK?

Karstner

V jistém smyslu skutečně tomu tak je, ačkoli ani on ani já nepopíráme velikou užitečnost takových názorných obrázků při počáteční výuce předmětu, ale měl by si každý opravdový matematik nakonec vystačit pouze s těmi nejzákladnějšími a dále neodvoditelnými pojmy a jistě uznáte, že je vlastně úplný nesmysl tvrdit, že se přímka sestává z bodů?

Císař

Karstnere, sedíme tady spolu u tabule jako dva muži, které sice odděluje naprosto nepřekročitelná bariera. Uznáváte to vy i já. Ale jakožt o dva muži trávící čas v družné diskuzi, můžeme trochu na onen rozdíl zapomenout. Ale nesmíte si ze mne v žádném případě tropit blázně Karstnere, nebo vás nechám v tu ránu rozstřílet svými gardisty. Nu víte, že jsem trochu přestřelil. Ale netvrďte mi tady takový očividný nesmysl. A co by to potom bylo ta vaše přímka bez bodů?

Karstner

Račte mi prosím, prominout vaše veličenstvo, ale já jsem to ani v nejmenším nemyslel jako nějaký žert. To bych si opravdu nikdy nedovolil. Ale zeptám se vás jinak. Myslíte si, že z ničeho lze postavit něco?

Císař

Ne to nejde.

Karstner

Nu a jsme u té přímky. Jak můžete postavit něco z něčeho, co nemá žádné rozměry?

Císař

A jak je tedy možné, že přímky existují Karstnere?

Karstner

Nu vaše veličenstvo mne asi rozseká šavlí, ale o tom jestli skutečně nějaké přímky existují nebo ne, může vlastně rozhodnout jenom Bůh-Ale pro Boha jistě existují. Pro nás je to jen nedosažitelný ideál stejně jako je jím samotný Bůh. A BEZ BODŮ SE KLIDNĚ MŮŽETE OBEJÍT TÍM, ŽE BODEM PROSTĚ POUZE OZNAČITE POMYSLNÉ SOUŘADNICE URČUJÍCÍ POLOHU NA VAŠÍ PŘÍMCE. O TOM, ŽE JEJÍ ČÁST MŮŽEME NARÝSOVAT OSTATNĚ NIKDO NEPOCHYBUJE A NIKDO TAKÉ NEPOCHYBUJE O NAŠI MOŽNOSTI SI TUTO ČÁST PŘEDSTAVIT TAK ŘÍKAJÍC IDEÁLNĚ. Ovšem o této samostatné schopnosti nevíme téměř nic.

Císař

Karstnere. Povězte mi raději o tom Bolzanovi něc o lidského?

NAKONEC MUSÍ PŘIJÍT DOSLOVA VELKOLEPÉ NANEBEVZETÍ BOLZANA.
VRCHOLNÁ APOTEÓZA VE STYLU POMPÉZNÍCH BAROKKÍCH PŘEDSTAVENÍ A
PROMĚNA VŠECH SPIKLENCŮ V TRPASLÍCKY A BŮHVÍCOJEŠTĚ

Rozestoupila se bílá, čistá oblaka

Odkryla se tam scéna velkolepého divadla

Na dvě strany mezi slavnou nebes bránou

Vypluly dva nebetyčné oltáře

Samé zlato, jas a zář

Na nich pozlacení svatí

Malí buclatí andílci

Sláva, nazdar, hosana

My tady vítáme Bolzana

Stupá prudkým letem jeho duše k nebi

Letí, sviští jako koule dělová

Kol ní v trychtýři víří svaté obrazy

Tady panna nebeská

Tady svatý František

Také svatý Tomáš z Aquina tady je

Všude úsměvy a rukou a křídel mávání

Jaké to tradiční milé obrazy
Letí duše nahoru
Tak má to být
Že byl heretik?
Co to pro Boha vůbec znamená?
Lidské posudky a odsudky
Tady platí jiné míry, jiné zákony
Nebes šíře pokryla se nápisy
Na nich Bolzanovy zásluhy
Vždyť do nebe díru vyvrtal
Dostal se až k Bohu
Je to sice všechno jinak
Než co snese lidská představa
Podél těch hesel oslavných
Šmouhy dlouhé se protáhly
To že byly lidské obličej,
Kdo by v tom Frinta a jiné rozpoznal.
Táhnou se ty tváře přímo k zemi
Protáhly se bezmezně
Ztenčily se vítěčně
Již v tom tváře nepoznáš
Spíše čáru , přímkou jakousi
Tu objevil se padlý DUCH
NAMOTAL TO NA ŠPULKY
ZROBÍM SI TKANIČKY NA BOTKY
PRAVIL TEN DUCH ZVESELA
KAM PODĚLA SE TEHDEJŠÍ SLÁVA
TY ČASY DOČISTA ZMIZELY
TAK CO TRVÁ? Co zůstává?

Skutek, čin. I láska nebeská

Ohňostrůjci na hvězdách vystřelily rachejtle

Nebe ozářily oslňující lucerny